

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**16. YY ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİNDE YER ALAN
HAT ESERLERİ VE HATTATLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Niyazi ÜNAL

Enstitü Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mesude Hülya DOĞRU

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

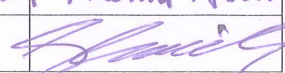
16. YY ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİNDE YER ALAN
HAT ESERLERİ VE HATTATLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Niyazi ÜNAL

Enstitü Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

“Bu tez 29.05/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oy birliği / Oy çokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. M. Hülya Doga	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi A. Mehmet Avunduk	Başarılı	A. Mehmet Avunduk
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Sarıoğlu	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Niyazi ÜNAL
Öğrenci Numarası	:	1660Y29002
Enstitü Anabilim Dalı	:	Geleneksel Türk Sanatları
Enstitü Bilim Dalı	:	Geleneksel Türk Sanatları
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	16. YY ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİNDE YER ALAN HAT ESERLERİ VE HATTATLARI
Benzerlik Oranı	:	%8

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

29/05/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

29/05/2019
Öğrenci İmza
Niyazi ÜNAL

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Mesude Hülya DOĞRU

Tarih:29/05/2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

İslam medeniyeti yüzyıllar boyunca okuyup yazma ve aktarma vasıtası olarak kullanılan, Kur'an sanatı olarak da adlandırılan hüsn-i hat sanatı İslam sanatlarının merkezini oluşturmaktadır. Mimaride camilerin, mescitlerin bir değer arz etmesi gibi, süsleme sanatlar içerisinde de hat sanatı bu merkezde yerini alır. Diğer kitap sanatları yazıyı süsleme gereği duyulmasından dolayı hüsn-i hat sanatı etrafında gelişmiştir.

Osmanlı Devleti siyasi gücünün yanı sıra kültür sanat alanında da zengin bir temele sahipti. Böylesine eşsiz zenginliğin sanatsal anlamda en güzel örnekleri ise Osmanlı Devleti'ne uzun süre başkentlik yapan İstanbul'dadır. Üsküdar ise İstanbul'un en çok cami inşa edilen bölgesidir. Bu bölgenin köklü bir yerleşim olmasının sebebi padişahların, hanım sultanların ve padişah yakınlarının Üsküdar'a külliye ve camiler inşa ettirmeleridir. Hüsn-i hat sanatının en güzel örnekleri ise cami, çeşme, mezar taşları ve bina cephelerinde görülmektedir.

Bu çalışmada, böyle bir değere başkentlik yapmış İstanbul'un Üsküdar ilçesinde yer alan 16. yy. tarihi camileri hakkında bilgi verilirken, camiide yer alan eserler kataloglanarak incelenip hattatları belirlenmiş ve eserler kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Tez konumun belirlenmesinde şahsıma yol gösteren Sayın Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ ve Doç.Dr.Mesude Hülya DOĞRU'ya minnet ve şükranlarımı borç bilirim. Bu çalışmamda bana sabrı, anlayışı ve katkılarıyla büyük desteği olan değerli nişanlım Arapça Öğretmeni Esra YAŞAR'a ve sevgili kardeşim Büşra ÜNAL'a minnetle teşekkür ediyorum. Ayrıca yardımlarını esirgemeyen Sayın Şahryaşaş SİRACUDDİN'e, çalışma süresince kütüphane ve müze çalışanlarına teşekkür ve minnetlerimi sunuyorum. Bu çalışmamın hat sanatı ve Üsküdar tarihine katkı sağlaması temennisiyle, çalışmamda emeği geçen herkese şükranlarımı sunarım.

Niyazi ÜNAL

Sakarya-2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
FOTOĞRAF LİSTESİ	iv
PLAN LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	x
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: 16.YY. ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİ	4
1.1. Selman Ağa Camii	5
1.2. Gülfem Hatun Camii	12
1.3. Mihrimah Sultan Camii.....	16
1.4. Solak Sinan Camii.....	34
1.5. Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii	38
1.6. Valide-i Atik Camii.....	44
1.7. Murat Reis Camii	70
1.8. Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camii	73
1.9. Debbâğlar (Tabaklar) Camii	82
1.10. Kurban (Kurban) Nasuh Camii	86
1.11. İmrahor (Mirahur) Camii	93
1.12. Aziz Mahmut Hüdâi Camii	98
1.13. Üsküdar Tarihi 16. Yy. Camileri'nin Tespit Edilen Hattatları.....	105
1.13.1. Saim Özel.....	105
1.13.2. Hasan Çelebi	106
1.13.3. Kazasker Mustafa İzzet Efendi	107
1.13.4. Hüseyin Kutlu	108
1.13.5. Mehmet Memiş	109
1.13.6. Abdülhâmid Es-Sırrî	110

1.13.7. Manastırlı Nailî Efendi.....	110
1.13.8. Hasan Üsküdarî	111
1.13.9. Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer	111
1.13.10. Abdülkadir Saynaç.....	112
1.13.11. Mustafa Âtîf Efendi	113
1.13.12. Mehmet Şefîk Bey	114
1.13.13. Mehmet Şevki Efendi	115
1.13.14. Mehmed Rifat Yazgan	115
1.13.15. Ali Haydar Bey	116
BÖLÜM 2: UYGULAMALAR.....	117
2.1.Ya Ali (r.a) Uygulaması.....	117
2.2.Dua Uygulaması.....	119
2.3.Hadis-i Şerif Uygulaması.....	121
2.4.Alak Sûresi 1. Ayet Uygulaması.....	123
BÖLÜM 3: KARŞILAŞTIRMA, DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	125
KAYNAKÇA	138
ÖZGEÇMİŞ.....	140

KISALTMALAR

c.	: Cilt
H.	: Hicri
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
yy.	: Yüzyıl
Bkz.	: Bakınız
İMAD	: İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi
İBB.	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1	: Selman Ağa Camii	5
Fotoğraf 2	: Selman Ağa Camii içinden Bir Görünüş	6
Fotoğraf 3	: Selman Ağa Camii Ana Giriş Kapı Üstünde Bulunan Levha.....	7
Fotoğraf 4	: Selman Ağa Camii Ana Giriş Kapı Üstü İnşa Kitabesi	8
Fotoğraf 5	: Selman Ağa Camii Mihrap Üstü Yazısı.....	9
Fotoğraf 6	: Selman Ağa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları	10
Fotoğraf 7	: Gülfem Hatun Camii.....	12
Fotoğraf 8	: Gülfem Hatun Camii Ana Giriş Kapı Kitabesi.....	13
Fotoğraf 9	: Gülfem Hatun Camii İç Giriş Kapı Üstünde Bulunan Tamir Kitâbesi..	14
Fotoğraf 10	: Gülfem Hatun Camii Mihrap Üstü Yazısı	15
Fotoğraf 11	: Mihrimah Sultan Camii.....	16
Fotoğraf 12	: Mihrimah Sultan Camii İçi Genel Görünüm	17
Fotoğraf 13	: Mihrimah Sultan Camii Anakapı Camii İnşa Orta Kitabesi	19
Fotoğraf 14	: Mihrimah Sultan Camii Mihrap Üstü Yazısı.....	20
Fotoğraf 15	: Mihrimah Sultan Camii B.Giriş Kapı Kanadı Üzerinde Bulunan Yazı.	21
Fotoğraf 16	: Mihrimah Sultan Camii Ana Giriş Kapısının Batısında Bulunan Yazı .	22
Fotoğraf 17	: Mihrimah Sultan Camii Ana Kapı Doğusunda Bulunan Bir Yazı.....	23
Fotoğraf 18	: Mihrimah Sultan Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları	24
Fotoğraf 19	: Mihrimah Sultan Camii Batı Giriş Kapı Yönü Yarım Kubbede yer alan Ayet-i Kerimenin Başlangıcı	26
Fotoğraf 20	: Mihrimah Sultan Camii Mihrap Yönündeki Yarım Kubbede Yer Alan Ayet-i Kerimenin Devamı	27
Fotoğraf 21	: Mihrimah Sultan Camii Avlu Yönünde Doğu Fil Payenin Üzerindeki Yarım Kubbede Yer Alan Ayet-i Kerimenin Devamı.....	28
Fotoğraf 22	: Mihrimah Sultan Camii Ana Kubbe Yazısı	29
Fotoğraf 23	: Mihrimah Sultan Camii Müezzin Mahfilinin Üstünde Yer Alan Ayet-i Kerime	30
Fotoğraf 24	: Mihrimah Sultan Camii Batı Duvarının Dış Yüzündeki Kible Duvarıyla Birleştiği Yerde Yer Alan Güneş Saati Levhası Genel Görünüm	31
Fotoğraf 25	: Solak Sinan Camii	34
Fotoğraf 26	: Solak Sinan Camii İnşa Kitabesi	35
Fotoğraf 27	: Solak Sinan Cami Kuşak Yazısı	36
Fotoğraf 28	: Çakırcı Hasan Paşa Camii.....	38

Fotoğraf 29	: Çakırcı Hasan Paşa Camii Ana Giriş Kapı Üstü Kitabesi	39
Fotoğraf 30	: Çakırcı Hasan Camii Ana Giriş Kapı Üstü Kitabe, Tuğra Kısmı	40
Fotoğraf 31	: Çakırcı Hasan Paşa Camii Mihrap Üstü Yazısı	41
Fotoğraf 32	: Çakırcı Hasan Paşa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları	42
Fotoğraf 33	: Üsküdar Atik Valide Camii	44
Fotoğraf 34	: Üsküdar Atik Valide Camii İçi Genel Görünüm	45
Fotoğraf 35	: Valide-i Atik Camii Minber Üstü Yazısı	46
Fotoğraf 36	: Valide-i Atik Camii Mihrap Sofrasındaki Kuşak Yazısı	47
Fotoğraf 37	: Valide-i Atik Camii Minberin Doğu Cephesinde Yer Alan Ayet-i Kerimeler.....	48
Fotoğraf 38	: Valide-i Atik Camii Minberin Doğu Cephesinde Yer Alan Ayet-i Kerimeler.....	49
Fotoğraf 39	: Valide-i Atik Camii Mihrap Cephesi Batı Duvarında Yer Alan Ayet-i Kerimeler.....	50
Fotoğraf 40	: Valide-i Atik Camii Mihrap Cephesi Batı Duvarında Yer Alan Ayet-i Kerimeler	51
Fotoğraf 41	: Valide-i Atik Camii Mihrap Cephesi Batı Duvarında Yer Alan Ayet-i Kerimeler	52
Fotoğraf 42	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	53
Fotoğraf 43	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	54
Fotoğraf 44	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	55
Fotoğraf 45	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	56
Fotoğraf 46	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	57
Fotoğraf 47	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	58
Fotoğraf 48	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	59
Fotoğraf 49	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	60
Fotoğraf 50	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	61
Fotoğraf 51	: Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları	62
Fotoğraf 52	: Valide-i Atik Camii Müezzin Mahfilinde Yer Alan Yazı	63
Fotoğraf 53	: Valide-i Atik Camii Avlu Yönü Sağ Fil Payesinin Üst Kısmında Yer Alan Yazı	64
Fotoğraf 54	: Valide-i Atik Camii Avlu Yönü Sol Fil Payesinin Üst Kısmında Yer Alan Yazı	65
Fotoğraf 55	: Valide-i Atik Camii Ana Orta Kubbe Yazısı	66
Fotoğraf 56	: Valide-i Atik Camii Mihrap Yönü Batı Cephe Yarım Kubbe Yazısı Devamı.....	67

Fotoğraf 57	: Valide-i Atik Camii Mihrap Yönü Kuzey Cephe Yarım Kubbe Başlangıcı	67
Fotoğraf 58	: Valide-i Atik Camii Doğu Cephe Giriş Kapı Üstünde Yer Alan Yarım Kubbe Yazısı Devamı.....	68
Fotoğraf 59	: Valide-i Atik Camii Avlu Yönü Batı Cephe Yarım Kubbe Yazısı Devamı.....	68
Fotoğraf 60	: Valide-i Atik Camii Hünkar Mahfilinin Üst Kısmında Yer Alan Yarım Kubbe Yazısı Son Kısım	69
Fotoğraf 61	: Murat Reis Camii	70
Fotoğraf 62	: Murat Reis Cami Mihrabı Genel Görünüm	71
Fotoğraf 63	: Murat Reis Camii Mihrap Üstü Yazısı	72
Fotoğraf 64	: Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camii	73
Fotoğraf 65	: Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Giriş Kapı Üstü Kitabesi	75
Fotoğraf 66	: Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Mihrap Üstü Yazısı.....	76
Fotoğraf 67	: Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Ana Kubbe Yazısı.....	77
Fotoğraf 68	: Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Ana Kubbe Etek yazısı	78
Fotoğraf 69	: Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn veHasaneyn levhaları	80
Fotoğraf 70	: Debbağlar (Tabaklar) Camii	82
Fotoğraf 71	: Debbağlar (Tabaklar) Camii Mihrap Üstü Yazısı.....	83
Fotoğraf 72	: Debbağlar (Tabaklar) Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları.....	84
Fotoğraf 73	: Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii.....	86
Fotoğraf 74	: Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Kuşak Yazısı	87
Fotoğraf 75	: Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Kuşak Yazısı Devamı.....	88
Fotoğraf 76	: Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Kuşak Yazısı Devamı.....	89
Fotoğraf 77	: Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Kuşak Yazısı Son Kısım	90
Fotoğraf 78	: Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Mihrap Üstü Yazısı	92
Fotoğraf 79	: İmrahor (Mirahur) Camii	93
Fotoğraf 80	: İmrahor (Mirahur) Camii Mihrap Üstü Yazısı.....	94
Fotoğraf 81	: İmrahor (Mirahur) Camii Mihrap Üstünde Yer Alan Levha	95
Fotoğraf 82	: İmrahor (Mirahur) Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları	96
Fotoğraf 83	: Aziz Mahmut Hüdai Camii	98
Fotoğraf 84	: Aziz Mahmut Hüdai Cami İçi Genel Görünüm	99
Fotoğraf 85	: Aziz Mahmut Hüdâi Camii Batı Giriş Kapı Üstü Kitabesi	100

Fotoğraf 86	: Aziz Mahmut Hüdâi Camii Batı Giriş Kapı Üstü Kitabesinde bulunan Sultân Abdülmecîd'e ait Tuğra Kısmı.....	101
Fotoğraf 87	: Aziz Mahmut Hüdâi Camii Batı Cephe Erkek Giriş Kapı Üstü Kitabesi.....	102
Fotoğraf 88	: Aziz Mahmut Hüdâi Camii Ana Giriş Kapı Üstü Kitabesinde bulunan Sultân Abdülmecîd'e ait Tuğra Kısmı.....	103
Fotoğraf 89	: Aziz Mahmut Hüdâi Camii Doğu Cephe Erkek Giriş Kapı Üstü Kitabesi.....	104
Fotoğraf 90	: Aziz Mahmut Hüdâi Camii Mihrap Üstü Yazısı	104
Fotoğraf 91	: Selman Ağa Cami ana giriş kapı üstü levha hattatı Saim Özel imza detay.....	105
Fotoğraf 92	: Gülfem Hatun Cami ana giriş kapı üstü levha ve Debbağlar (Tabaklar) Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Hasan Çelebi imza detay	106
Fotoğraf 93	: Mihrimah Sultan Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Kazasker Mustafa İzzet Efendi imza detay.....	107
Fotoğraf 94	: Mihrimah Sultan Cami ana kubbe ve yarım kubbe yazılarının hattatı Hüseyin Kutlu imza detay	108
Fotoğraf 95	: Solak Sinan Cami kuşak yazısı hattatı Mehmet Memiş imza detay	109
Fotoğraf 96	: Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii ana giriş kapı üstü ta'lik kitabe hattatı Abdülhâmid es-sırrî imza detay.....	110
Fotoğraf 97	: Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii ana giriş kapı üstü tuğra hattatı Manastırlı Nailî Efendi imza detay.....	110
Fotoğraf 98	: Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer imza detay	111
Fotoğraf 99	: Kurban (Kurbağı) Nasuh Cami kuşak yazısı hattatı Abdülkadir Saynaç imza detay	112
Fotoğraf 100	: Kurban (Kurbağı) Nasuh Cami mihrap üstü yazı hattatı Mustafa Âtîf Efendi imza detay	113
Fotoğraf 101	: İmrahor (Mirahur) Cami mihrap üstünde yer alan levha hattatı Mehmet Şefik Bey imza detay	114
Fotoğraf 102	: İmrahor (Mirahur) Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Mehmet Şevki Efendi imza detay	115
Fotoğraf 103	: Uygulama, Ya Ali	117
Fotoğraf 104	: Uygulama, Ya Ali; yazı boyama ve zemine yapıştırma aşaması.....	119
Fotoğraf 105	: Uygulama, dua	119
Fotoğraf 106	: Uygulama, Hadis-i Şerif	121
Fotoğraf 107	: Uygulama, Hadis-i Şerif; yazının aharlı kağıda geçirilme aşaması.....	122
Fotoğraf 108	: Uygulama, Hadis-i Şerif; yazı ve tashih aşaması	122

Fotoğraf 109 : Uygulama, Alak Sûresi 1. Ayet	123
Fotoğraf 110 : Uygulama, Alak Sûresi 1. Ayet; yazının aharlı kağıda geçirilme aşaması.....	124
Fotoğraf 111 : Uygulama, Alak Sûresi 1. Ayet; yazı ve tashih aşaması.....	124
Fotoğraf 112 : Mihrimah Sultan Camii Ana Kubbe Yazısı harf birleşiminde eksik dış olduğu tespit edilen yazı (sol) ve olması gereken detay (sağ)	127
Fotoğraf 113 : Valide-i Atik Camii'nde bulunan 'Akman' imzalı Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çihâr Yâr-i Güzîn ve Hasaneyn Yazıları	128
Fotoğraf 114 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii Mihrap üstünde yer alan Kazasker Mustafa İzzet istifli ve imzalı ancak harf anatomileri bozuk, restorasyonda eklenen sıva üstü kalemişi örneği	130
Fotoğraf 115 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii, Lafzatullah, İsm-i Nebi, Hz.Ali (r.a) ve Hz. Ömer (r.a) yazıları	131

PLAN LİSTESİ

- Plan 1** : Mihrimah Sultan Külliyesi, Yerleşim Planı (Günay, 2012: 59) 18
- Plan 2** : Atik Valide Camii. Üstte bugünkü, altta orijinal plan45
- Plan 3** : Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camii Planı (Kuran, 1986: 210) 74

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: Mihrimah Sultan Camii Güneş Saati Çizim.....	32
Şekil 2	: Uygulama, Ya Ali çizim (Çizim, Niyazi Ünal).....	118
Şekil 3	: Uygulama, dua çizim (Çizim, Niyazi Ünal).....	120
Şekil 4	: 16. yy Üsküdar tarihi camileri (Çizim: Niyazi Ünal).....	132
Şekil 5	: Tespit edilen Üsküdar 16. yy. camilerinin harita üzerindeki konumları	136

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: 16. Yy Üsküdar Tarihi Camilerinde Yer Alan Hat Eserleri ve Hattatları			
Tezin Yazarı: Niyazi Ünal		Danışman: Doç. Dr. Mesude Hülya Doğru	
Kabul Tarihi: 29/05/2019		Sayfa Sayısı: xii (ön kısım) + 141 (tez)	
Anabilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları Bilimsel Dalı: Hüsn-i Hat			
<p>16. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasi gücünün yanı sıra kültür sanat alanında da zengin bir temele sahipti. İslam medeniyetinin en ihtişamlı imparatorluğu olan Osmanlı Devleti hâkimiyeti altındaki topraklarda adaletli, hoşgörülü olmasının yanı sıra güzide mimarisi ve sanat dolu bir anlayışa sahip olması batı dünyası için önemli bir örnek teşekkül etmiştir. Böylesine eşsiz zenginliğin sanatsal anlamda en güzel örnekleri ise Osmanlı devletine uzun süre başkentlik yapan İstanbul'dadır ve şehir içinde, Osmanlı Devletinin uzun süren hükümdarlığından dolayı güzide yapılarıyla pek çok sayıda cami inşa edilmiştir. Camiler, çeşmeler, mezar taşları, bina cepheleri hüsn-i hat ile süslenmektedir. İstanbul asırlardan beri Hüsn-i Hat Sanatı alanında da dünyaya başkentlik yapmıştır. Hat sanatının, hem Kur'an sanatı olması hem de kutsal kitap olan Kur'an'a verilen değerden dolayı İslam kültüründe özel ve manevi bir değeri vardır. Bu nedenle sure veya ayetler mimari yapılara özenle nakşedilmiştir. Mevzubahis mekânların başında camiler yer alır. Bu sebeple böyle bir değere başkentlik yapmış İstanbul'un Üsküdar ilçesinde yer alan '16. yy Üsküdar Tarihi Camilerinde Yer Alan Hat Eserleri ve Hattatlar' başlıklı araştırma konusu belirlenirken bu değerler esas alınmıştır.</p> <p>Araştırılan dönemde toplam 18 cami tespit edilmiştir. Ancak yazı bakımından değerlendirilebilecek 12 cami incelenmiş ve 15 hattat belirlenmiştir. Diğer camilerde yazı bakımından değerlendirilebilecek eserler tespit edilemediğinden, listeye alınmamıştır. Kitabe, levha, sıva üstü kalemişi uygulamaları ve cami takımı diye de adlandırılan lafzatullah, ism-i nebî, Çehâr yâr-ı güzîn ve hasaneyn levhaları dâhil olmak üzere toplam 67 esere rastlanmıştır. Bunlar; Selman Ağa, Gülfem Hatun, Mihrimah Sultan, Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar), Solak Sinan, Valide-i Atik, Murat Reis, Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz), Debbağlar (Tabaklar), Kurban (Kurbağı) Nasuh, İmrahor (Mirahur) ve Aziz Mahmut Hüdâi camilerinde yer almaktadır. İncelenen levha, kitabe ve sıvaüstü kalemişi uygulamalarının bazılarının hattat imzası yer almamaktadır. Hattat imzası bulunmayan ve kaynaklarda da yer almayan bazı kitabe ve levhaların hattatları tespit edilememiştir.</p> <p>Bu tez kapsamında ele alınan hat sanatı unsurları süsleme tarihi açısından geçmişten geleceğe yansıyan birer belge niteliğindedir. Bu belgeler farklı yüzyıllardaki yazı sanatında adım adım oluşmuş, sonucunda kurallı bir yapıya dönüşmüş halinin gelecek yıllarda da izlenebilmesini ve değerlendirilmesini sağlayacaktır.</p>			
Anahtar Kelimeler: Üsküdar, 16. yy., cami, hat, hattat			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Calligraphy artworks on Üsküdar Historical Mosques and Calligraphers of 16 th Century			
Author of Thesis: Niyazi Unal		Supervisor: Assoc Prof. Mesude Hülya Doğru	
Accepted Date: 29/05/2019		Number of Pages: xii (pre text) + 141 (thesis)	
Department: Traditional Turkish Arts Subfield: Calligraphy			
<p>In the 16th century, the Ottoman Empire had a rich foundation at the field of art and culture as well as its political power. The Ottoman State which was the most glorious empire of Islamic civilization was an important example for the Western world with its fair, tolerant on lands under its hegemony, as well as its eximious architecture and sense of its art. The most beautiful artistic examples of such a unique richness in Istanbul which was the long-standing capital of the Ottoman State and due to the long-standing reign of the Ottoman Empire, many mosques with its outstanding structures were built in the city. Mosques, fountains, tombstones, building facades had been decorated with calligraphy. Istanbul was also the capital city of the world in the field of calligraphy for centuries. The art of calligraphy has a special and spiritual value in Islamic culture due to the fact that it is both the Quran art and value of the holy book Quran. Therefore, sections or verses (of Quran) have been carefully embroidered in architectural structures. The most important ones of such places are mosques. Therefore, these values are predicated while the research topic titled '<i>Calligraphy artworks on Üsküdar Historical Mosques and Calligraphers of 16th Century</i>' in Üsküdar, Istanbul is determined.</p> <p>A total of 18 mosques were identified during the study period. However, 12 mosques were examined and 15 calligraphers were determined in order to evaluate in terms of script. In other mosques, artworks that could be evaluated in terms of script could not be found and they were not listed. Total 67 artworks were found including epigraph, sheet, surface hand-drawn applications and <i>lafzatullah</i>, <i>ism-i nebî</i>, <i>Çehâr yâr-ı güzîn</i> and <i>hasaneyn</i> sheets which were called as mosque team. They are in Selman Ağa, Gülfem Hatun, Mihrimah Sultan, Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar), Solak Sinan, Valide-i Atik, Murat Reis, Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz), Debbağlar (Tabaklar), Kurban (Kurbağı) Nasuh, Imrahor (Mirahur) and Aziz Mahmut Hüdâi Mosques. There are no calligraphers' signatures on some of sheets, epigraphs and surface hand-drawn applications examined. The calligraphers of some epigraphs and sheets could not be found because they had no calligraphers' signatures and had not been included in the resources.</p> <p>The calligraphy art elements handled in the context of this thesis have qualification of one each document reflecting to the future from the past in terms of ornamentation history. These documents will ensure to follow and evaluate situation of the art of script occurred step by step during different centuries, as its result, turned into a regular structure in the future years.</p>			
Keywords: Üsküdar, 16 th century, mosque, calligraphy, calligrapher			

GİRİŞ

Amacı

Yüksek lisans bitirme tezinin amacı; 16.yy Üsküdar tarihi camilerinde yer alan hattatların tespit edilmesi ve yazı bakımından değerlendirilebilecek eserlerinin hangi camilerde yer aldığının belirlenmesidir. Bu dönemde toplam 18 cami tespit edilmiştir. Ancak yazı bakımından değerlendirilebilecek 12 cami incelenmiştir. Diğer camilerde yazı bakımından değerlendirilebilecek eserler tespit edilemediği için, listeye alınmamıştır. İncelenen eserlerde hattatı, yazı çeşidi, malzeme ve tekniği, dili, metni ve anlamı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Her eser için genel bilgileri içeren katalog hazırlanmıştır.

Önemi

İstanbul, Osmanlı Devletine uzun süre başkentlik yapmasından dolayı, eşsiz mimari yapılarıyla camilerin en çok inşa edildiği şehirdir. Camileri, çeşmeleri, mezar taşları, bina cepheleri hüsn-i hat ile süslenmektedir. Türk-İslâm kültüründe ise, Kutsal Kitap'a verilen değer dolayısıyla yazının daha özel bir değeri vardır. Bu sebeple, Kur'an-ı Kerim'den seçilen sure veya ayetler günlük hayatta daima karşılaşılabilecek olan mekanlara ve mimari eserlere özenle yazılmıştır. Söz konusu mekanların basında, Müslümanların günde beş vakit uğradıkları ibadethaneler; yani camiler yer alır. Bu sebeple böylesine bir değere başkentlik yapmış İstanbul'un güzide ilçesinde bulunan "16. yy Üsküdar Tarihi Camilerinde Yer Alan Hat Eserleri ve Hattatları" başlıklı araştırma konumuzu belirlerken bu değerler esas alınmıştır.

Yöntemi

Yüksek lisans tezi konusu belirlendikten sonra İslam Araştırmaları Merkezi, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şemsipaşa İlçe Halk Kütüphanesi ve Nevmekan Sahil Kütüphanesi'nde konu ile ilgili yayınlar incelenmiştir. Dört bölümde incelenen tezin giriş kısmında, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, yöntemi ve kaynaklar hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde sadece Selman Ağa Camii restorasyon aşamasında olduğundan dolayı Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının fotoğrafları İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü'nden temin edilip, diğer tüm fotoğrafların her biri tez yazarı tarafından yerinde incelenerek gerekli fotoğraf

çekimleri yapılmış, manaları, malzemeleri ve hattatları tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde incelenen eserlerin hattatları tespit edilip hayatları hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra incelenen yazıların malzeme ve tekniği, harf anatomileri ve onarımları ile ilgili karşılaştırma, değerlendirme yapılmıştır. Son bölümde ise incelenen eserlerden esinlenerek uygulanan kişisel çalışmalar yer almaktadır.

Tez konusunun birinci bölümünde, araştırılan camiler ile ilgili banisi ve mimari özellikleri hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde, yazı bakımından değerlendirilebilecek eser tespiti yapıp yazıların hattatı, yazı çeşidi, malzeme ve tekniği, dili, metni ve anlamı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Her eser için genel bilgileri içeren katalog hazırlanmıştır. Bu katalogda şu bilgiler bulunmaktadır:

- Katalog No** : Her eser numaralandırılmıştır.
- Hattatı** : Her eserin hattatı belirlenmiştir.
- Yazı Çeşidi** : Kitabe, levha, sıva üstü kalemîşi uygulamaları ve cami takımı diye de adlandırılan Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının yazı çeşidi belirlenmiştir.
- Malzeme** : Eser yapımında kullanılan malzemenin cinsi hakkında bilgi verilmiştir.
- İşleniş Tekniği** :Taşa hak edilmiş olan yazının kabartma şekli (alçak kabartma / yüksek kabartma) ve taşa işleniş tekniği ile ilgili bilgiler bu kısımda bulunmaktadır.
- Dil** : Kitabelerde hangi dilin kullanıldığı belirtilmiştir.
- Metin ve Anlamı** : Kitabe metninin Arapça metni ve Latin harfleriyle anlamı verilmiştir.

Konusu

İstanbul'un Üsküdar ilçesinde yer alan 16. yy tarihi camilerindeki değerlendirmeye uygun eserler incelenmiştir. Bu eserler önemleri itibari ile hat sanatının gelişimini ve farklı yazı usulünün zaman içindeki değişimlerini de gözler önüne sermektedir. Dönemin ünlü hattatlarının eserlerini ve hat tarihi içinde adı unutulmuş hattatların ve eserlerin tekrar gün yüzüne çıkarılmasını da sağlayacak bu çalışmada; tespit edilen camilerde yer alan eser hattatlarının belirlenip, içerikleri katalog halinde incelenmiştir.

BÖLÜM 1: 16.YY. ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİ

Türk sanatlarının en parlak dönemi olarak bilinen 16. yüzyıl, hat sanatında da önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Osmanlı Devleti'nin ise siyasi gücünün yanı sıra kültür sanat alanındaki zenginliği asırlarca gelişerek devam etmiştir. Osmanlının tüm zamanlarında padişahlar, vezirler, sadrazamlar ve âlimler hat sanatına ve hattatlara değer vermiştir. Günümüze kadar ulaşan güzide eserlerin örneklerini ise camiler, çeşmeler, mezar taşları ve bina cephelerinde görmek mümkündür. En güzel örnekleri ise Osmanlı devletine uzun süre başkentlik yapan İstanbul'dadır. Üsküdar ise İstanbul'un en çok selatin camii ve önemli hattatların eserlerinin yer aldığı ilçelerindedir. İstanbul'un köklü bir yerleşim olması, padişahların, hanım sultanların ve yakınlarının Üsküdar'da külliye, camiler ve çeşmeler inşa ettirmeleri, bölgenin bu anlamda zenginleşmesini sağlamıştır.

16. yy.'ın en önemli hattatı ise Kanuni Sultan Süleyman dönemi hattatlarından olan, yazı üslubu ve tekniğinde yenilikler getiren Ahmet Karahisari'dir (1468-1556). Günümüze ulaşan az eseri mevcuttur. Altını yazı da kullanmasının yanı sıra sülüs, celi sülüs, müsenna ve büyük boyuttaki yazılarda gösterdiği başarılar nedeniyle Şemsü'l Hat yani Hattın Güneşi olarak bilinirdi. En önemli eseri ise Topkapı Müzesi'nde muhafaza edilen büyük ebatta yazdığı Kuran-ı Kerim'dir. Mimarideki eserleri arasında İstanbul Süleymaniye Camii kubbe yazısı ve Edirne Selimiye camilerinde bulunan yazılardır. Ancak Üsküdar'da bulunan ve incelenen 16. yüzyıl tarihi camilerinde Karahisari'nin herhangi bir eserine rastlanmamıştır.

16. yüzyıla kadar genellikle büyük boy mushaflar muhakkak, küçükleri ise reyhâni yazı çeşidiyle yazılmıştır. Ancak 16. yüzyıldan sonra bu iki yazı yerini sülüs ve nesihe bırakmıştır. Emeviler'in son döneminden itibaren kullanılmaya başlayan, Osmanlı devleti ile gelişen ve anlaşılır bir yazı çeşidi olan sülüs, celi sülüs yazılar 16. yüzyılda ise tüm İslam dünyasında yaygınlaşmıştır. Camilerdeki büyük levhalar genellikle sülüs, ta'lik ve celi tarzında kullanılmıştır. Celi yazıların kullanım amacı ise uzaktan görüldüğünde okunmasının kolaylığından dolayıdır. Ancak sülüs veya ta'lik yazılar celi şekilleri ile tamamen aynı değildir.

16. yüzyıl Üsküdar tarihi camilerinde tespit edilen hattatlar, Saim Özel, Hasan Çelebi, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Hüseyin Kutlu, Abdülhâmid es-sırrî, Manastırlı Salih Nailî Efendi, Mehmet Memiş (Ramî), Hasan Üsküdârî, İsmail Hakkı Altunbezer (Tuğrakeş), Abdülkadir Saynaç, Mustafa Âtîf Efendi, Mehmet Şefik Bey, Mehmet Şevki Efendi, Mehmed Rıfat Yazgan, Ali Haydar Bey'dir.

1.1. Selman Ağa Camii

Fotoğraf 1 : Selman Ağa Camii

Üsküdar Selman-ı Pak Caddesi ile Hakimiyet-i Milliye Caddesi'nin birleştiği yerde ve birinci caddenin sağ köşesindedir. Cami avlusunda caminin kurucusu olan Selman Ağa'nın H.914 (M.1508) tarihli kabri yer almaktadır. Caddeye Selman-ı Pak ismi verilmesinin sebebi Selman Ağa'nın isminden dolayıdır (Berberoğlu, 2018: 72). Camiye avludan, son cemaat yerine girilir. Kemerli kapısı üzerinde bulunan inşa kitâbesinden anlaşıldığına göre cami, Receb 912 yılında (Kasım/Aralık 1506) tamamlanmıştır. Bu inşa kitâbesinin üzerine caminin son onarımı sırasında âyet-i kerîme yazılı bir kitâbe daha eklenmiştir. Selman Ağa Camii, yakınında Büyük Mihrimah Sultan Camii olmasına rağmen çarşı içinde bulunduğu için cemaati bol bir camidir. Kitabeye göre Sultan II. Bayezid'in dârüssaâde ağası Şehid Selman Ağa camii yaptırdıktan iki yıl sonra vefat etmiştir. (Konyalı, 1976: 271)

Tarihi Mihrimah Sultan ve Yeni Valide Sultan camilerinden daha eski olan, Üsküdar'ın çarşısında yer alan ve sembolü haline gelen, Selman Ağa Camii, son yıllarda çevresindeki yapılaşma nedeniyle görünmeyecek hale gelmişti. Yıllar içinde dört bir yanına iş yerleri yapılan caminin sadece girişindeki çeşmesi ve tuğla minaresi görünür durumdaydı. Bu sebeple 'Meydan Düzenleme Projesi' kapsamında caminin çevresini

saran iş yerleri yıkılarak mimari yapıyı engelleyen durumlar ortadan kaldırıldı. Restorasyonu ise 2019 Nisan ayı itibari ile halen devam etmektedir.

Kare planlı olan camii pencerelerinden ışık alır. Üst pencereleri ise vitraylıdır. Ahşap çatının üzeri ise kurşun kaplıdır. Minarenin kaidesi kesme taştır ve üst kısmı tuğladandır. Aslı ahşap olan son cemaat yeri beton olarak yeniden onarılmıştır. Mihrabı basit niş şeklindedir. Taşcızâde Mahmud Ağa, avlunun su haznesi şeklindeki kapaklı şadırvanını H.1256 (M.1840) yılında eşi Fatma Hanım'ın ruhu için yaptırmıştır. Selman Ağa Camii, 1895 yılında Galip Paşa'nın Evkat Nezareti döneminde onarılmıştır. 1973 yılında ise Süleyman Çakır adlı bir hayırsever tarafından yeniden tamir ettirilmiştir. Cami avlu giriş kapısının sağında, köşede yer alan Horhor Çeşmesi, üç yüzlü olup, kesme taştan yapılmıştır. Sivri kemerleri renkli mozaikten olup üzerine renkli çini panolar yerleştirilmiştir (Kılıç, 2017: 213).

Fotoğraf 2 : Selman Ağa Camii içinden Bir Görünüş

Fotoğraf 3 : Selman Ağa Camii Ana Giriş Kapı Üstünde Bulunan Levha

Katalog No : 1

Hattatı : Saim Özel

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

Anlamı : Muhakkak ki namaz, mü'minlerin üzerine, "vakitleri belirlenmiş bir farz" olmuştur. (Nisa suresi 103. Ayet sonu)

Fotoğraf 4 : Selman Ağa Camii Ana Giriş Kapı Üstü İnşa Kitabesi

Katalog No : 2

Hattatı : Kitabede hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da kitabenin hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

أسس بنيان هذه البقعة المباركة.

سلمان آغا ابن عبد الله طالبا من للرحمة

ووقع الجسم في رجب السنة عشر وتسعمائة

Anlamı :

(1)Bu bina tesis edilmiştir.

(2)Abdullah oğlu Selman Ağa rahmet talep ederek mübarek bir zamanda yaptırılmıştır.

(3)Bu bina 119. senesinin recep ayında hizmete girmiştir.

Bu mübarek inşaa Abdullah oğlu Selman Ağa tarafından talep edilerek recep ayının 119. senesinde H.912 yılında hizmete girmiştir.

Fotoğraf 5 : Selman Ağa Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 3

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Yazı siyah zeminli satıh üzerine sarı renk kullanılarak kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

Anlamı : Zekeriyya (A.S), onun yanına mihraba her girişinde H.1391 (Âl-i İmran, 3/37)

Fotoğraf 6 : Selman Ağa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları

Katalog No : 4

Hattatı : Levhalarda imza yoktur. Yazıların bir hattatın kaleminden çıkmadığı incelendiğinde anlaşılmaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Yazı siyah zeminli satıh üzerine sarı renk kullanılarak kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

الله جل جلاله (1.Fotoğraf)

محمد عليه السلام (2.Fotoğraf)

عمر رضی الله عنه (3.Fotoğraf)

على رضی الله عنه (4.Fotoğraf)

عثمان رضی الله عنه (5.Fotoğraf)

ابو بكر رضی الله عنه (6.Fotoğraf)

حسن رضی الله عنه (7.Fotoğraf)

حسين رضی الله عنه (8.Fotoğraf)

Anlamı :

Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir. (1.Fotoğraf)

Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun. (2.Fotoğraf)

Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (3.Fotoğraf)

Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (4.Fotoğraf)

Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (5.Fotoğraf)

Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (6.Fotoğraf)

Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (7.Fotoğraf)

Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (8.Fotoğraf)

1.2. Gülfem Hatun Camii

Fotoğraf 7 : Gülfem Hatun Camii

Gülfem Hatun Camii Üsküdar çarşısının Mahkeme Arkası Sokağının içindedir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında, hanımlarından Gülfem Hâtun tarafından yaptırılmıştır. Cami medrese, imaret, kervansaray ve türbenin yer aldığı külliye idi. Camiye yakın olan caddeye bakan yerde türbe, cami ile caddenin arasında medrese, onun yanında da mektep bulunuyordu. Bugün sadece cami kalmıştır. Gülfem Hâtun, camisini H.946 (M.1539-40) yılında yaptırmış, 1561 yılında vefat etmiştir. Cami, H.1266 (M.1850) yılında, çarşı içindeki bir paçacı dükkânından çıkan yangında semt ile beraber yanmıştır (Kılıç, 2017:181). Kapının üstündeki, şair Senîhî tarafından düzenlenip ve ta'lik hatla yazılmış kitâbeden, bir yangında harap olan caminin, H.1285 (M.1868-69) tarihinde mahalle halkı tarafından toplanan yardımlar ile tamir ettirildiği anlaşılmaktadır.

Caminin önünde etrafı duvarla çevrilmiş bir avlu bulunmaktadır. Ahşap olan son cemaat yeri 1970'te taş ve tuğladan yapılarak onarılmıştır. Caminin duvarları yığma taştan olup, çatısı ahşaptır. Sağ taraftaki minaresinin kaidesi kesme taş, gövde ve petek kısımları tuğla olup üzeri sıvalıdır. Şuan ki görünümüyle minare, geç dönemde değişikliğe uğradığından dolayı külâhı küçük bir kubbe formundadır. Caminin kible yönünde meşruta (mirasçılara veya bir kuruluşa satılmamak şartı ile verilmiş mülk) ve hazîre bulunmaktadır. Gülfem Hâtun, H.969 (M.1561-62) yılında cami ile cadde arasında bir yere defnedilmiş sonra üzerine bir türbe yapılmıştır. Türbe diğer yapılarla beraber 1850'deki yangında yanmıştır. Kabir son olarak, 1940 tarihlerinde şimdiki yerine nakledilmiştir. Gülfem Hatun Camii esas mimari görünüşünü XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki yenileme esnasında kaybetmiştir. Bugün dikdörtgen planlı ve sade bir yapı halindedir (Eyice, 1996:238).

Fotoğraf 8 : Gülfem Hatun Camii Ana Giriş Kapı Kitabesi

Katalog No : 5

Hattatı : Hasan ÇELEBİ

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır.
Yazı siyah renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

Anlamı : Sabretmenize karşılık selâm sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan cennet) ne güzeldir. M.1562 (Rad 2)

Fotoğraf 9 : Gülfem Hatun Camii İç Giriş Kapı Üstünde Bulunan Tamir Kitâbesi

Katalog No : 6

Hattatı : Tamir kitabesinin hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da kitabenin hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Ta'lik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Koyu renk zemin üzerine yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin :

Bi-hamdilllah yine ma'mur olup oldu ibadetgâh
Bu Gülfem Camii yanmış idi bir hayli sâl akdem
Yine Ashaâb-ı hayr ü himmet arz-ı iştirâk itdi
Nukud-ı vâfire sarf eyleyüb inşaya çok âdem
Senih'a gül gibi tarih açıldı bağ-ı tab'ımda
Gülistane şebih oldu yapıldı câmi-i Gülfem
Şair Senih Efendi – H.1285 (M.1868)

Fotoğraf 10 : Gülfem Hatun Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 7

Hattatı : Mihrap üstü yazısında hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da yazının hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Koyu renk zemin üzerine yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

Anlamı : O zaman yönünü (yüzünü) Mescidi Haram tarafına dön.
(Bakara, 149)

1.3. Mihrimah Sultan Camii

Fotoğraf 11 : Mihrimah Sultan Camii

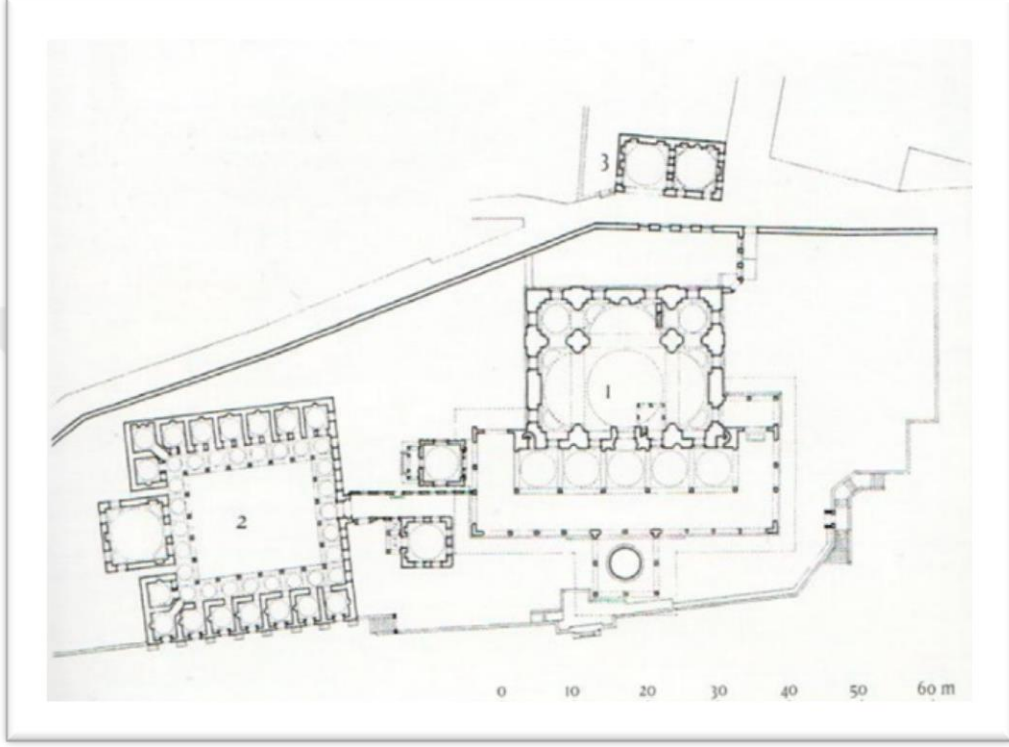
İstanbul'un güzide ilçelerinden olan Üsküdar'da, iskelenin karşısında bir set üzerine kurulan cami, İskele Camii olarak da bilinir. Sultantepe'nin eteğindedir. Baniyesi Mihrimah Sultan'dır. 18. yy. başlarında caminin üzerinde yer alan set ile deniz arasında bir mesafe bulunduğu bilinen (Cansever, 2005: 121). Mihrimah Sultan Külliyesi, Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan adına yaptırılmıştır. Külliye'nin inşasına Mimar Sinan tarafından M.1546/47 senesinde başlanmış ve böyle bir külliye için çok kısa zamanda 1547/48 yılında tamamlanmıştır. Külliye'deki yapılar, İskele Meydanı'nın topografik durumuna uyum sağlayarak kademeli bir şekilde konumları belirlenmiş (Demiriz, 1980: 17) ve külliye'deki yapılar topografya sebebiyle kuzey-güney istikametinde düzensiz bir biçimde inşa edilmiştir. Cami ve medrese, ön cephesindeki sahil yolunda bulunan geniş bir avlu içinde, sübyan mektebi ve çifte hamam ise güney cephesinde bulunur (Orman, 2005: 40). Cami, medrese, tabhane, imaret, kervansaray, sıbyan mektebi ve sonradan yapılan türbelerden oluşmaktadır. Tabhane ve imaret 1722'de çıkan yangın sonucunda yok olmuştur. Kervansaray ise yıkılmıştır (Günay, 2012: 58).

Fotoğraf 12 : Mihrimah Sultan Camii İçi Genel Görünüm

Mihrimah Sultan Camii'nin Osmanlı mimarisinde ayrı bir yeri vardır. Mimar Sinan'ın erken dönem eserleri arasında yer alan yarım kubbeli olarak ilk tasarladığı cami olan bu yapıda orta kubbe üç yandan yarım kubbelerle desteklenir. Cami içi kubbe altına gelindiğinde derinliğinin az olduğu görülür. Dikdörtgen planlı cami, dörtlü yonca planlı iki adet büyük paye ile kesilmiştir. Caminin iç ve dışında fazla gösterişe rastlanmamış, büyük bir yalınlık içinde kalınırken, yapıların oranlarının uyumu ile güzellik ve sadelik sağlanmıştır. Camideki taş işçiliğinin güzide örneği, sade bir görünüm kazanan minberdir. Caminin kapı ve pencere cepheleri fil dişi, sedef ve abanoz ile kakmalıdır.

Kıble kapısının üzerinde müezzin ve kandil mahfelleri ve ayrıca sekiz renkli sütun üstüne ahşap oyma korkuluklu hünkâr mahfeli bulunur (Konyalı, 1976: 221). Cami günümüzde ise ibadete açık haldedir.

Plan 1 : Mihrimah Sultan Külliyesi, Yerleşim Planı (Günay, 2012: 59)

1. Cami
2. Medrese
3. Sibyan Mektebi

Fotoğraf 13 : Mihrimah Sultan Camii Anakapı Camii İnşa Orta Kitabesi

Katalog No : 8

Hattatı : İnşa kitabe yazısının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da kitabenin hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

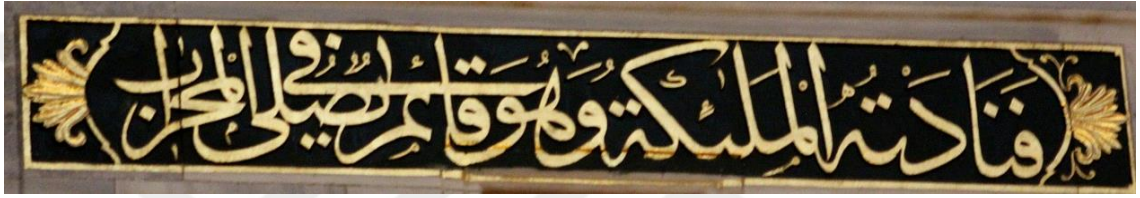
Arapçası :

أسس بنیان هذا المسجد الجامع السيد الأركان صاحبة الخيرات الحسان ذرة تاج السلطنة العظيمة
الثنان عصمة الملك والدنيا والدين خانم سلطان لخصها الله تعالى بمزيد الإحسان بنت خاقان
الخواقين في الجاققين سلطان السلاطين في المشرقين عامر معمورة الأرض بالعدل والإحسان
مؤسس بنیان الأمن والأمان لأهل الإيمان السلطان ابن السلطان السلطان سليمان خان ابن السلطان
سليم خانخلد خلافته خلودا لزمان وتم بمنة المنان. في شهر ذي الحجة الحرام من شهر سنة اربع
وخمسين وتسعمائة من هجرة النبوي

۹۵۴

Anlamı : Bu sağlam ve erkânlı camii hafikeynde (doğuda ve batıda hakanların hakanı) iki meşrıkta (şarkta ve garpda) Sultanların sultanı adl ve ihsaniyle yeryüzünü imar eden iman ehli (mü'minler) için emn-ü eman kurucusu Selim Han'ın oğlu Sultan oğlu sultan Sultan Süleyman Han'ın kızı hayrat ve hasanat sahibi diye, dünya ve yurdun ismeti, Allah'ın kendisini fazılla, ihsan yapmakta seçkin kıldığı hanım Sultan yaptı. Cami Peygamberin hicretinin 954. Yılı Zilhiccesinde bitti (Konyalı, 1976: 217).

H.954 (M.1534)

Fotoğraf 14 : Mihrimah Sultan Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 9

Hattatı : Mihrap üstü yazısında hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da yazının hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Zemini siyah renk ile boyanmış yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ

Anlamı : Zekeriyya (a.s) mihrabda namaz kılarken melekler ona seslendi.
(Âl-i İmran, 3/39)

Fotoğraf 15 : Mihrimah Sultan Camii B.Giriş Kapı Kanadı Üzerinde Bulunan Yazı

Katalog No : 10

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

ادخلوها بسلام آمين

Anlamı : Onlara: "Güven ve esenlik içinde oraya girin." denecek.

(Hicr suresi 46. Ayet)

Fotoğraf 16 : Mihrimah Sultan Camii Ana Giriş Kapısının Batısında Bulunan Yazı

Katalog No : 11

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ الرَّسُولُ اللَّهُ

Anlamı : Allah'tan başka İlah yoktur. Hazreti Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Resulüdür.

Fotoğraf 17 : Mihrimah Sultan Camii Ana Kapı Doğusunda Bulunan Bir Yazı

Katalog No : 12

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

لا إله إلا الله محمد رسول الله

Anlamı : Allah'tan başka İlah yoktur. Hazreti Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Resulüdür.

Fotoğraf 18 : Mihrimah Sultan Camii Lafzattullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve levhaları

Hasaneyn

Katalog No : 13

Hattatı : Kazasker Mustafa İzzet Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

الله جل جلاله (1.Fotoğraf)

محمد عليه السلام (2.Fotoğraf)

عمر رضی الله عنه (3.Fotoğraf)

علی رضی الله عنه (4.Fotoğraf)

عثمان رضی الله عنه (5.Fotoğraf)

ابو بكر رضی الله عنه (6.Fotoğraf)

حسن رضی الله عنه (7.Fotoğraf)

حسين رضی الله عنه (8.Fotoğraf)

Anlamı :

Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir. (1.Fotoğraf)

Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun. (2.Fotoğraf)

Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (3.Fotoğraf)

Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (4.Fotoğraf)

Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (5.Fotoğraf)

Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (6.Fotoğraf)

Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (7.Fotoğraf)

Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (8.Fotoğraf)

Fotoğraf 19 : Mihrimah Sultan Camii Batı Giriş Kapı Yönü Yarım Kubbede yer alan Ayet-i Kerimenin Başlangıcı

Katalog No : 14

Hattatı : Hüseyin Kutlu

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا

Anlamı : Rabbimiz! Biz, ‘Rabbimize iman edin’ diye imana çağıran bir davetçi işittik, hemen iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla. Kötülüklerimizi ört. Canımızı iyilerle beraber al.

(Âl-i İmran, 193)

Fotoğraf 20 : Mihrimah Sultan Camii Mihrap Yönündeki Yarım Kubbede Yer Alan Ayet-i Kerimenin Devamı

Katalog No : 15

Hattatı : Hüseyin Kutlu

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

رَبَّنَا فَارْحَمْنَا لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ

Anlamı : Rabbimiz! Biz, ‘Rabbimize iman edin’ diye imana çağıran bir davetçi işittik, hemen iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla. Kötülüklerimizi ört. Canımızı iyilerle beraber al.

(Âl-i İmran, 193)

Fotoğraf 21 : Mihrimah Sultan Camii Avlu Yönünde Doğu Fil Payenin Üzerindeki Yarım Kubbede Yer Alan Ayet-i Kerimenin Devamı

Katalog No : 16

Hattatı : Hüseyin Kutlu

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

Anlamı : Rabbimiz! Peygamberlerin aracılığı ile bize va'dettiklerini ver bize. Kıyamet günü bizi rezil etme. Şüphesiz sen, va'dinden dönmezsin.

(Âl-i İmran, 194)

Fotoğraf 22 : Mihrimah Sultan Camii Ana Kubbe Yazısı

Katalog No : 17

Hattatı : Hüseyin Kutlu

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemışı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ
كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ

Anlamı : Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. (Nur Suresi 35. Ayetten)

Fotoğraf 23 : Mihrimah Sultan Camii Müezzin Mahfilinin Üstünde Yer Alan Ayet-i Kerime

Katalog No : 18

Hattatı : Restorasyonda imza alanında eksik harf uygulanmasından kaynaklanan bir yanlışlık nedeniyle hattat imzası belirli olmamaktadır. 'Rıfat' olarak okunabilir.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

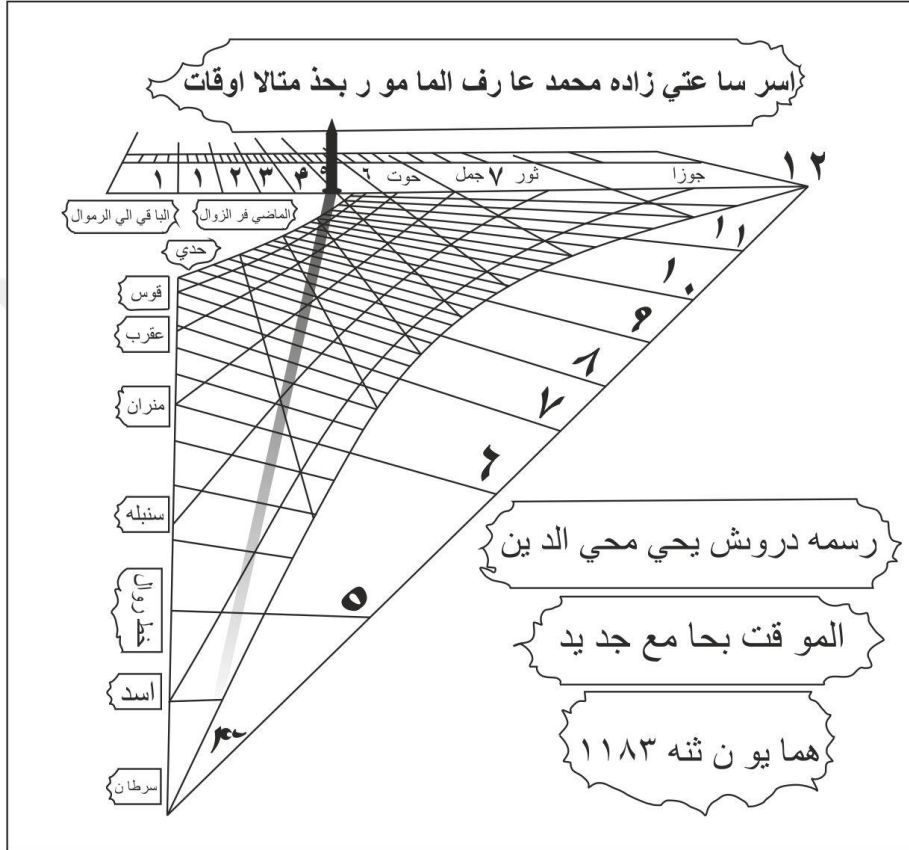
Arapçası :

Anlamı : يا حاضرة بلال حبيشي رضي الله عنه
: Ya Hazreti Bilal-i Habeşi Allah (c.c) ondan razı olsun.

Fotoğraf 24 : Mihrimah Sultan Camii Batı Duvarının Dış Yüzündeki Kible Duvarıyla Birleştiği Yerde Yer Alan Güneş Saati Levhası Genel Görünüm

AYLARA GÖRE GÖLGE DÜŞÜMÜYLE ÖĞLE-İKİNDİ VAKİTLERİ

Şekil 1 : Mihrimah Sultan Camii Güneş Saati Çizim (Çizim: Niyazi Ünal)

Katalog No : 19

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Kitabeden anlaşılacağı üzere Muvakkit Derviş Yahya Muhittin tarafından yeni Merkez Camiinde kullanılmak üzere H.1183 (M.1770) senesinde yaptırıldığı bilinmektedir.

Yazı Çeşidi : Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

اسر سا عتي زاده محمد عارف المامور بحذ متالا اوقات

رسمه درویش يحي محي الدين

الموقت بحامع جديد

همايون ثنه

۱۱۸۳

Anlamı :

‘Eser-i Saitzade Mehmet Arif Elmemur bi Hizmetül Evkat’

Bunu Derviş Yahya Mahyuddin

El-Mevkit yaptı (resmetti) Cami-i Cedid

Hümayûn H.1183 (M.1763)

1.4. Solak Sinan Camii

Fotoğraf 25 : Solak Sinan Camii

Camii, Üsküdar da Sultantepe yokuşunun üst tarafında Selami Ali Caddesi ile İsmail Dümbüllü sokağının birleştiği yerdedir. Haziresi caminin yanındadır. Camii, çeşme, sıbyan mektebi Solak Sinan tarafından inşa ettirilmiştir. Caminin inşa tarihi minaresinin kaidesinde yer alan kitabeden de anlaşılacağı üzere H. 954 (M. 1547) yılında Solak Sinan tarafından yaptırılmıştır (Galitekin, 2001: 226,234).

Solak Sinan Camii, 1938 yılında kadro harici bırakıldığından dolayı 1938-1942 yılları arasında bir müddet saman deposu olarak kullanılmış. 1977 yılında gazetede yayımlanan karar doğrultusunda korunması gerekli eski eser ve sit alanı olarak tespit edilmiştir. 1993 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmış ancak mimari olarak bütün orijinalliğini kaybetmiştir (Öz, 1977: 59).

İlk inşa hali dikdörtgen planlı ve duvarları kârgir, ahşap olan yapının tamir esnasında tuğra minaresinin üzeri çimento ile sıvanmıştır. Caminin doğu ve batı cephelerinde toplam on dört penceresi bulunmaktadır. Pencere söveleri beyaz ve bordo renkleri ile çevrelenmiştir. Caminin üstü kiremit kaplı kırma çatı ile kaplanmıştır. Camii her cephesinde bulunan pencerelerden ışık alır. Solak Sinan'ın kabri ise caminin yanında yer alan hazîrededir (Mermi, 2001: 340).

Fotoğraf 26 : Solak Sinan Camii İnşa Kitabesi

Katalog No : 20

Hattatı : İnşa kitabesinin hattat imzası yoktur.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmış ve yazılar siyah renk ile boyanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin :

Sâhibu'l-hayrât makam-ı cinan

Cami-i şerif binâ-i Solak Sinan

Sene H.954 (M.1547)

Fotoğraf 27 : Solak Sinan Cami Kuşak Yazısı

Katalog No : 21

Hattatı : Mehmet Memiş (Râmi)

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sır altı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ
مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Anlamı :

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. O hayydır, kayyûmdur.

Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama.

Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur.

O'nun izni olmadan katında kim şefaât edebilir?

O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.)

O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar,

O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler.

O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez.

O, yücedir, büyüktür.

1.5. Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii

Fotoğraf 28 : Çakırcı Hasan Paşa Camii

Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii Halk caddesi ile Doğancılar caddesinin meydanında birleştiği köşede yer almaktadır. Banisi çakırcıbaşılıktan tuğ alan Hasan Paşadır (Galitekin, 2001: 639). Camii, H.955'te (M.1548) Çakırcıbaşı Hasan Paşa aracılığıyla Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Camiye bazı kaynaklarda Doğancılar Camii de denir. Caminin karşı tarafında Doğancılar parkı bulunur. Hasan Paşa camiyi çakırcıbaşılığı döneminde yaptırdığı için bu adla meşhur olmuştur. Sultan II.Selim'in kızı Şah Sultan'la evli olan paşa, Bosna valiliği, Rumeli beylerbeyliği gibi birçok devlet vazifelerinde bulunduktan sonra M.1574 yılında vefat etmiştir. Mezarı Konya'da Mevlânâ Dergâhının güneyindeki türbede bulunmaktadır. Çakırcı Hasan Paşa, bu caminin yanına bir de mektep inşa ettirmiştir. Bakımsızlıktan zamanla mektep harap olunca eğitim faaliyetleri, okul haline getirilen cami sofasına nakledilmiştir. Camii, demir şebekeli pencereli taş duvarlarla çevrili geniş bir avluda yer alır. Avlunun kuzeyinde Ahmed Paşa'nın türbesi ve etrafında yer alan hazîresi vardır. Hazîrede İzmirli Ali Paşa'nın kesik başı da gömülüdür. Hazîrenin önünde ise, İzmirli Ali Paşa'nın 1114 (1702) tarihinde yaptırmış olduğu bir çeşme yer almaktadır.

Camii kârgir yapıya sahiptir. Kible cephesi ve sol tarafa dörder, sağ tarafından ise beş pencereden ışık alır. Cami, M.1580 senelerinde eskimiş olduğundan, Hacı Ahmed Paşa camiyi, Sinan'a tekrar yaptırmış ve avlusuna da sağlığında kendi türbesini inşa ettirmiştir. Bundan sonra camii onun adı ile anılır olmuştur. Camii tekrar Sultan Abdülmecid'in üçüncü ikbali Şayeste Kadınefendi tarafından H.1275 (M.1858-59) tarihinde tekrar onarılmıştır. Buna ait beş satır halinde on mısralık, ortasına Sultan Abdülmecid'in bir tuğrası yerleştirilmiş olan kitâbesi caminin batıdaki giriş kapısı üzerindedir. Kitâbede: "Üçüncü ikbal hanımın bu camiyi semt halkını şâdân ederek

evvelkinden âlâ yaptırdığı, müminler beş vakit namaz kıldıkça hayrının kabul olması dileği” anlatılmaktadır. Camii XIX. yüzyılın mimari üslûbuna göre onarılmıştır. Ancak mermer cümle kapısı ile kesme taştan yapılmış minare kaidesi esas üslûbu koruyabilmiştir. Kapı kemerini siyah-beyaz mermerden olup Mimar Sinan döneminin güzelliğini taşımaktadır. Minarenin gövde ve petek bölümleri tuğladan olup üzeri sıva kaplıdır. Ayrıca Cami Duvarında kuş evleri vardır (Konyalı, 1976: 125,126).

Fotoğraf 29 : Çakırcı Hasan Paşa Camii Ana Giriş Kapı Üstü Kitabesi

Katalog No : 22

Hattatı : Abdülhamid es-sırrî

Yazı Çeşidi : Ta'lik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği ile yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Osmanlıca-Farsça

Metin :

(Sağ bölüm)

Zat-ı iffet sireti üçüncü ikbal hanımın/yaptırıp bu camii evvelkinden ala-i sayini,

Ala amal-i havası hamse-i hayrat vücud/Söylenildi bu iki tarih bir beyit icre baki,

Yaptı bak üçüncü ikbal hanım ala-i mağbudu.

(Sol bölüm)

İsmi ve sir şayeste zerri hayre bulup izze ve rıfa/eyledi şadan bu semtin halkını bi
iştibah/mü'minin ta bunun kaldıkça namaz pencigah/eyledikde hame beyti nazmim-i
zeyu ripanah/sayini şayeste-i ecr-i cezil ide ilah(son)

Anlamı : Kitabeye göre cami çok harap olmuştu. Sultan Abdülhâmîd'in üçüncü ikbâli Şayeste hanım 1275 H. 1858-59 M. yılında cami yeniden yaptırmıştır. Üçüncü ikbal hanımın bu camiye semt halkını şâdân ederek evvelkinden âlâ yaptırdığı, müminler beş vakit namaz kıldıkça hayrının kabul olması dileği anlatılmaktadır (Konyalı, 1976:100).

Fotoğraf 30 : Çakırcı Hasan Camii Ana Giriş Kapı Üstü Kitabe, Tuğra Kısmı

Katalog No : 22

Hattatı : Manastırlı Nailî Efendi

Yazı Çeşidi : Celi sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği ile altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Abdülmecid han bin mahmud el muzaffer daima (H.1275)

Fotoğraf 31 : Çakırcı Hasan Paşa Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 23

Hattatı : Mihrap üstü yazısının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Zemini siyah renk ile boyanmış yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ

Anlamı : O (Zekeriyya a.s) mihrapta kaim olarak namaz kılarken melekler ona şöyle seslendi. (Âl-i İmran, 3/39)

Fotoğraf 32 : Çakırcı Hasan Paşa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları

Katalog No : 24

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Zemini siyah renk ile boyanmış yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

الله جل جلاله (1.Fotoğraf)

محمد عليه السلام (2.Fotoğraf)

عمر رضی الله عنه (3.Fotoğraf)

علی رضی الله عنه (4.Fotoğraf)

عثمان رضی الله عنه (5.Fotoğraf)

ابو بكر رضی الله عنه (6.Fotoğraf)

حسن رضی الله عنه (7.Fotoğraf)

حسین رضی الله عنه (8.Fotoğraf)

Anlamı :

Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir. (1.Fotoğraf)

Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun. (2.Fotoğraf)

Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (3.Fotoğraf)

Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (4.Fotoğraf)

Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (5.Fotoğraf)

Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (6.Fotoğraf)

Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (7.Fotoğraf)

Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (8.Fotoğraf)

1.6. Valide-i Atik Camii

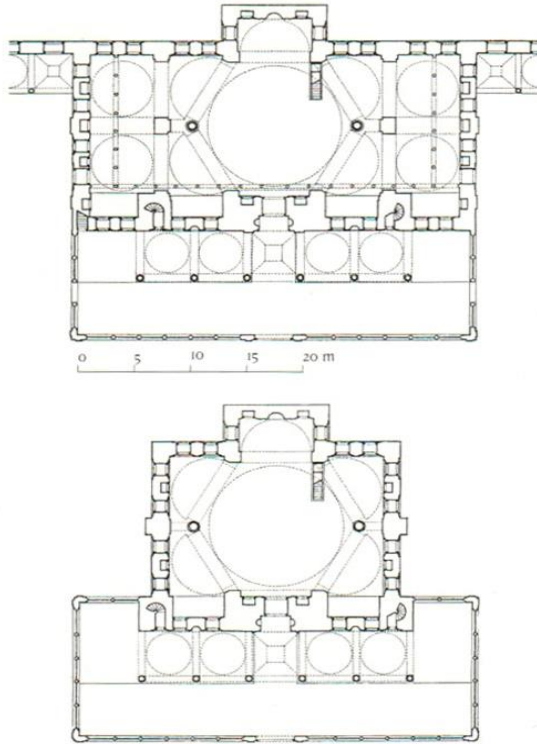
Fotoğraf 33 : Üsküdar Atik Valide Camii

Külliyeye, III. Murad'ın annesi Nurbanu Sultan tarafından Üsküdar'ın boğaza bakan bir tepesinde Toptaşı mevkiinde Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Cami daha evvel Valide Sultan ismi ile anılıyorken, III. Ahmed'in validesi Gülnuş Valide Sultan'ın Üsküdar İskele Meydanı'nda tekrar bir külliye yaptırması üzerine Eski Valide, Atik Valide veya Valide-i Atik isimleriyle bilinir olmuştur (Tanman, 1991: 68). Külliyyede caminin inşaatına, H.978 (M.1570-71) yılında başlanmış, H.991 (M.1583) yılında tamamlanmıştır. 6 Aralık 1583'te Vâlide Sultan vefat etmiş ve bu tarihten 39 gün sonra, caminin ikinci inşası başlamıştır. Cami, 26 Şubat 1589 tarihinden sonra ibadete açılmıştır. Caminin inşaatı 17 yıl sürmüştür. Külliyenin ilk inşası 1570-1579 yılları arasında Mimar Sinan tarafından yapıldığı aşamadır. Bu bölge bugünkü caminin altıgen şemaya sahip orta bölümdür. Camii'nin son inşası ise 1956-1972 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilmiştir (Kılıç, 2007: 55,57).

Caminin doğu, batı ve kuzey cephesinde yer alan üç giriş kapısı vardır. Planı dikdörtgen olup mihrabı dışarıya çıkıntılıdır. Mabedin tek kubbesi, altı sütun üzerinde ve iki taraftan birbirine birleşik ikişer yarım kubbeyle çevrelenmiştir. Mihrap sofası üstünde de beşinci yarım kubbe yer alır. Kubbe, köşelere çeyrek kubbelerle bağlanır. Üç yönde galeriler ve üst mahfiller bulunur. Caminin batı yönünde parmaklıklarla kapatılmış hünkâr mahfilî yer almaktadır. Burada yer alan mahfiller 32 sütun üzerine oturtulmuştur (Çekin, 1997: 130-138). Son cemaat yerinin önünde saçaklı ikinci bir revak bulunur. Çinileri ile ünlü bir camidir. Giriş tarafındaki mahfil tavanları döneminin kalem işleriyle bezelidir (Günay, 2012: 96).

Fotoğraf 34 : Üsküdar Atik Valide Camii İçi Genel Görünüm

Plan 2 : Atik Valide Camii. Üstte bugünkü, altta orijinal plan (Günay, 2012: 96)

Fotoğraf 35 : Valide-i Atik Camii Minber Üstü Yazısı

Katalog No : 25

Hattatı : Mihrap üstü yazısının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin :

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ

Anlamı : (Zekeriya) mihrapta namaz kılarken melekler ona şöyle seslendi.
(Âl-i İmran, 3/39)

Fotoğraf 36 : Valide-i Atik Camii Mihrap Sofrasındaki Kuşak Yazısı

Katalog No : 26

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin :

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ
مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Anlamı :

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. O hayydir, kayyûmdur.

Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama.

Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur.

O'nun izni olmadan katında kim şefa'at edebilir?

O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.)

O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar,

O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler.

O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez.

O, yücedir, büyüktür.

Fotoğraf 37 : Valide-i Atik Camii Minberin Doğu Cephesinde Yer Alan Ayet-i Kerimeler

Katalog No : 27

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَ بِهٖ نَقِی

Anlamı : Rahman ve Rahim Olan Allah (c.c) Adı ile.

Fotoğraf 38 : Valide-i Atik Camii Minberin Doğu Cephesinde Yer Alan Ayet-i Kerimeler

Katalog No : 28

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

Anlamı : Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. (Fetih, 1)

Fotoğraf 39 : Valide-i Atik Camii Mihrap Cephesi Batı Duvarında Yer Alan Ayet-i Kerimeler

Katalog No : 29

Hattatı : Hasan Üsküdarı

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ

Anlamı : Senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın. (Fetih, 2)

Fotoğraf 40 : Valide-i Atik Camii Mihrap Cephesi Batı Duvarında Yer Alan Ayet-i Kerimeler

Katalog No : 30

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

Anlamı : Seni doğru yola ilet sin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin. (Fetih, 2 Ayet sonu)

Fotoğraf 41 : Valide-i Atik Camii Mihrap Cephesi Batı Duvarında Yer Alan Ayet-i Kerimeler

Katalog No : 31

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ

Anlamı :

Peygamberlere selâm olsun. (Sâffât 181)

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Sâffât, 182)

Fotoğraf 42 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 32

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

Anlamı : Şüphesiz ki Allah Bütün günahları affeder. (Zümer, 53)

Fotoğraf 43 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 33

Hattatı : Hasan Üsküdarı

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

Anlamı : Şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edendir.

(Zümer, 53)

Fotoğraf 44 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 34

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

و أشهد أن محمد رسول الله

Anlamı : Ve yine şahidlik ederim ki Muhammed (s.a.v) O'nun kulu ve elçisidir.

Fotoğraf 45 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 35

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

لِيَزِدُّوْا اِيْمَانًا مَّعَ اِيْمَانِهِمْ وَبِاللّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ

Anlamı : O, inananların imanlarını kat kat artırmaları için (kalplerine huzur ve güven indirendir). (Fetih, 4. Ayetten)

Fotoğraf 46 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 36

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

وَ الْأَرْضِ وَ كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

Anlamı : (Göklerin ve) yerin (orduları Allah'ındır). Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. (Fetih, 4. Ayetten)

Fotoğraf 47 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

- Katalog No** : 37
Hattatı : Hasan Üsküdarı
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği
Dil : Arapça
Arapçası :

أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

Anlamı : (Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım!) Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.

(Zümer, 53. Ayetten)

Fotoğraf 48 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 38

Hattatı : Hasan Üsküdarı

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا

Anlamı : De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! (Zümer, 53. Ayetten)

Fotoğraf 49 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 39

Hattatı : Hasan Üsküdarı

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

أشهد أن لا إله إلا الله

Anlamı : Ben şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur.

Fotoğraf 50 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 40

Hattatı : Hasan Üsküdari

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ

Anlamı : O, inananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine huzur ve güven indirendir. (Fetih, 4)

Fotoğraf 51 : Valide-i Atik Camii Son Cemaat Yeri Yazıları

Katalog No : 41

Hattatı : Hasan Üsküdarı

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Arapçası :

وَيَنْصُرْكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيمًا هُوَ الَّذِي

Anlamı : Allah sana şanlı bir zaferle yardım etsin. (Fetih 3. Ayetin sonu)

O ki.. (Fetih, 4.Ayetin Başı)

Fotoğraf 52 : Valide-i Atik Camii Müezzin Mahfilinde Yer Alan Yazı

Katalog No : 42

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer satıh üzerine zemini siyah renk ile boyanmış yazı yüksek kabartma tekniği kullanılarak yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin : Yâ Hazreti Bilâl Hâbeşi

Fotoğraf 53 : Valide-i Atik Camii Avlu Yönü Sağ Fil Payesinin Üst Kısımında Yer Alan Yazı

Katalog No : 43

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemîşi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin : Yâ Hazreti Bilâl Hâbeşi

Fotoğraf 54 : Valide-i Atik Camii Avlu Yönü Sol Fil Payesinin Üst Kısımında Yer Alan Yazı

Katalog No : 44

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin : Yâ Hazreti Bilâl Hâbeşi

Fotoğraf 55 : Valide-i Atik Cami Ana Orta Kubbe Yazısı

Katalog No : 45

Hattatı : Kubbe yazısının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

إِنَّ اللَّهَ يُمَسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ
إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

Anlamı : Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri, yok olup gitmesinler diye (kurduğu düzende) tutuyor. Andolsun, eğer onlar (yörüngelerinden sapıp) yok olur giderlerse, O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır. (Fatır, 41)

Fotoğraf 56 : Valide-i Atik Camii Mihrap Yönü Batı Cephe Yarım Kubbe Yazısı Devamı

Fotoğraf 57 : Valide-i Atik Camii Mihrap Yönü Kuzey Cephe Yarım Kubbe Başlangıcı

Fotoğraf 58 : Valide-i Atik Camii Doğu Cephe Giriş Kapı Üstünde Yer Alan Yarım Kubbe Yazısı Devamı

Fotoğraf 59 : Valide-i Atik Camii Avlu Yönü Batı Cephe Yarım Kubbe Yazısı Devamı

Fotoğraf 60 : Valide-i Atik Camii Hünkar Mahfilinin Üst Kısımında Yer Alan Yarım Kubbe Yazısı Son Kısım

Katalog No : 46

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ
وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَن يَشَاءَ رَبِّي
شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ وَصَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ وَبَلَغَ رَسُولُهُ النَّبِيَّ الْكَرِيمُ

Anlamı : Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim. (En'am,79)

Kavmi onunla tartışmaya girişti. Dedi ki: "Beni doğru yola iletmişken, Allah hakkında benimle tartışmaya mı kalkışıyorsunuz? Hem sizin O'na ortak koştuklarınızdan ben korkmam; ancak Rabbimin bir şey dilemiş olması başka. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız? (En'am, 80)

Onu kerim olan Peygamber (s.a.v.) bize ulaştırmıştır.

1.7. Murat Reis Camii

Fotoğraf 61 : Murat Reis Camii

Cami Murat Reis mahallesindedir. Banisi Kanuni devri deniz beylerinden Murat Reis'dir. Çinili Mescit sokak ile Tahtaravani sokağın birleştiği köşededir. Cami Alaca Minare Mescidi ve Murâd Kaptan Mescidi diye de bahsedilmektedir (Şeylan, 2016:105). Camii'nin ilk yapılış tarihi 1579'dur. Banisi, Hoca Kaptan Murat Reis mahlasında asıl olarak Gelibolulu bir denizcidir. Murat Reis 1609 yılında ki muharebede kahramanlığından dolayı, dönemin padişahı Kanuni Sultan Süleyman tarafından 'Mora Sancaktarlığı' ile mükâfatlandırılmıştır. Murat Reis, Piri Reis ve Seyid Ali Reis ile beraber Kızıldeniz ve Umman Denizi seferlerinde bulunarak, büyük denizcilerin yanında yetişmiş başarılı bir denizcidir. Murat Reis Cami'nden başka Üsküdar'da başka bir hayratı ve vakfiyesi olup olmadığı bilinmemektedir. H.1012 (M.1603) yılında hayatını kaybetmiş ve Rodos'ta türbeye defnedilmiştir (Öz, 1997:49).

Cami 1935 yılında kadro harici bırakılmıştır. 1973 yılına kadar viran hâlde olup, bir kaç duvar kalıntısı ile minaresinin kaidesi kalmıştır. Harabe halde kalan cami halk tarafından 1973 yılına yeniden onarımına başlanmış ve 1977 yılında tamamlanmıştır. Kesme taştan yükseltilmiş olarak yapılan cami, günümüz yapı malzemeleri kullanılmış ve mimari olarak tarihi bir yapı uslûbundan uzak kalmıştır (Murat Reis Cami'nin giriş kapısı yanında yer alan minare kaidesi üzerinde bulunan levhadaki bilgiden alınmıştır).

Fotoğraf 62 : Murat Reis Cami Mihrabı Genel Görünüm

Fotoğraf 63 : Murat Reis Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 47

Hattatı :Mihrap üstü yazısının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin :

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

Anlamı : Zekeriyya (A.S), onun yanına mihraba her girişinde (H.1396-M.1976). (Âl-i İmran, 3/37)

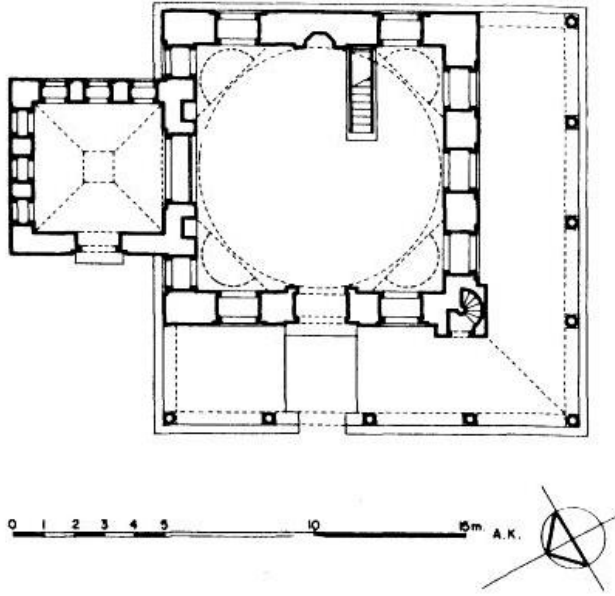
1.8. Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camii

Fotoğraf 64 : Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camii

Üsküdar sahilde bulunan cami, medrese ve türbenin bulunduğu bir külliyyede yer alır. XVI. yüzyılın son çeyreğinde inşa edilen külliye mimari güzelliği ve planı açısından küçük bir külliye olup H.988 (M.1580) yılında Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Banisi, İsfendiyar oğullarından Vezir Ahmet Şemsi Paşa'nın (Öz, 1997:62) ismini taşıyan cami son derece sadedir. Evliya Çelebi ünlü Seyahatnamesinde bu cami ile ilgili küçük, şirin bir bina olduğundan bahseder. Ayrıca, 'geriden camiyi gören, bir kasrı müzeyyen zanneder' diye zikretmiştir. Deniz bitişiğinde yer alan ilginç konumu ve yapının yerleşimiyle Sinan, kıyı çizgisine dengeli bir külliye planlamıştır. Cami, türbe ve avluyu çevreleyen 'L' biçimli medresesi ile dikkat çeken bir mimari yapısı vardır. Kubbe bölümü tromplu (bir yapının bir bölümünü tutan köşe kubbesi) olup kubbeli yapı gelişimine bir yenilik getirmez. Yapının özelliği konumunda, oranlarının güzelliğinde, camiyle bütün bir hale gelen türbesinde ve camiyi iki yönde çevreleyen son cemaat yeri revağındadır (Günay, 2012:54). Cami, 1894 yılında yaşanan depremde harap olmuş ve sonraki yıl onarılmıştır. Cumhuriyet dönemine viran halde ulaşan caminin minaresi yıkık halde, cami ve medrese kubbeleri zarar görmüş, ayrıca kurşun kaplamaları çalınmış, türbe duvarı ve tonozu kırık bir halde kalmış ayrıca medresesi de hayvan barınağı olarak kullanılmaktaydı. Mustafa Kemal Atatürk tarafından külliyenin restorasyonunun emredilmesi üzerine, akabinde tamiri 1940-1943 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra caminin 2007-2008 yılındaki son onarımında eğim tespit edilen minaresi aslına uygun formda tamir edilmiştir (Karakaya, 2010:529).

Caminin içi de dışı gibi son derece sade bir yapıya sahiptir. İç kısmı özellikle bulunduğu devir camilerinde görülen çini ve kalem işi gibi tezyinattan uzak haldedir. Caminin tek kubbesinin dört köşesinde ufak yarım beyzi kubbeler yer almaktadır. Burada bulunan yarım kubbelerin eteklerinde üç büyük istalaktit salkımı sarkmaktadır. Kubbe sekiz köşeli bir kasnağa yerleştirilmiştir. İki yanında dokuz mermer sütunlu son cemaat yeri bulunur. Kubbesindeki güneş (Şems) şeklindeki âlem, sebebi ile caminin bir diğer adı da Şems Camidir. Mihrap yönünde ikisi alçı, sağında yedi, türbesi tarafında iki penceresi bulunmaktadır. Türbe doğu yönünde cami bitişiğinde yer almaktadır. Yekpare, narin ve tunç bir şebeke ile cami yönünde açılmaktadır. Pencere üzerinde bulunan panolarda, kubbe ve duvarlardaki yazılar kabartma olarak yazılmıştır. Mihrabı mermerden ve istalaktitlidir (sarkıt). Külliye'nin biri deniz yönünde olmak üzere iki kapısı bulunur. Girişte sol tarafta yer alan ve halen kütüphane olarak kullanılan on iki kubbeli ve on iki odalı medresesi ve on dokuz sütunlu sundurması yer almaktadır. Cami, kesme taştan inşa edilmiştir. Sağ tarafında bulunan iki duvarın birleştiği köşeden çıkan minaresinin şerefesi mermer işlemelidir. Külliye'nin etrafı pencereli duvarla çevrili haldedir (Biber, 2007:85).

Plan 3 : Şems Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camii Planı (Kuran, 1986: 210)

Fotoğraf 65 : Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Giriş Kapı Üstü Kitabesi

Katalog No : 48

Hattatı : Kitabenin hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini bordo renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin :

Şemsi Paşa eyledi bu camii bünyâd çün

Umarız kim ola merhumun yeri dar-üs-selâm

Ulvi'ye hatif görünce didi kim tarihini

Secdegâh olsun Habibin ümmetine bu makam.

Manzûme Şair Ulvî'ye aittir.

Sene H.988 (M.1568)

Fotoğraf 66 : Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 49

Hattatı : Mihrap üstü yazısının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini bordo renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

Anlamı : Zekeriyya (A.S), onun yanına mihraba her girişinde

(Âl-i İmran, 3/37)

Fotoğraf 67 : Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Ana Kubbe Yazısı

Katalog No : 50

Hattatı : Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

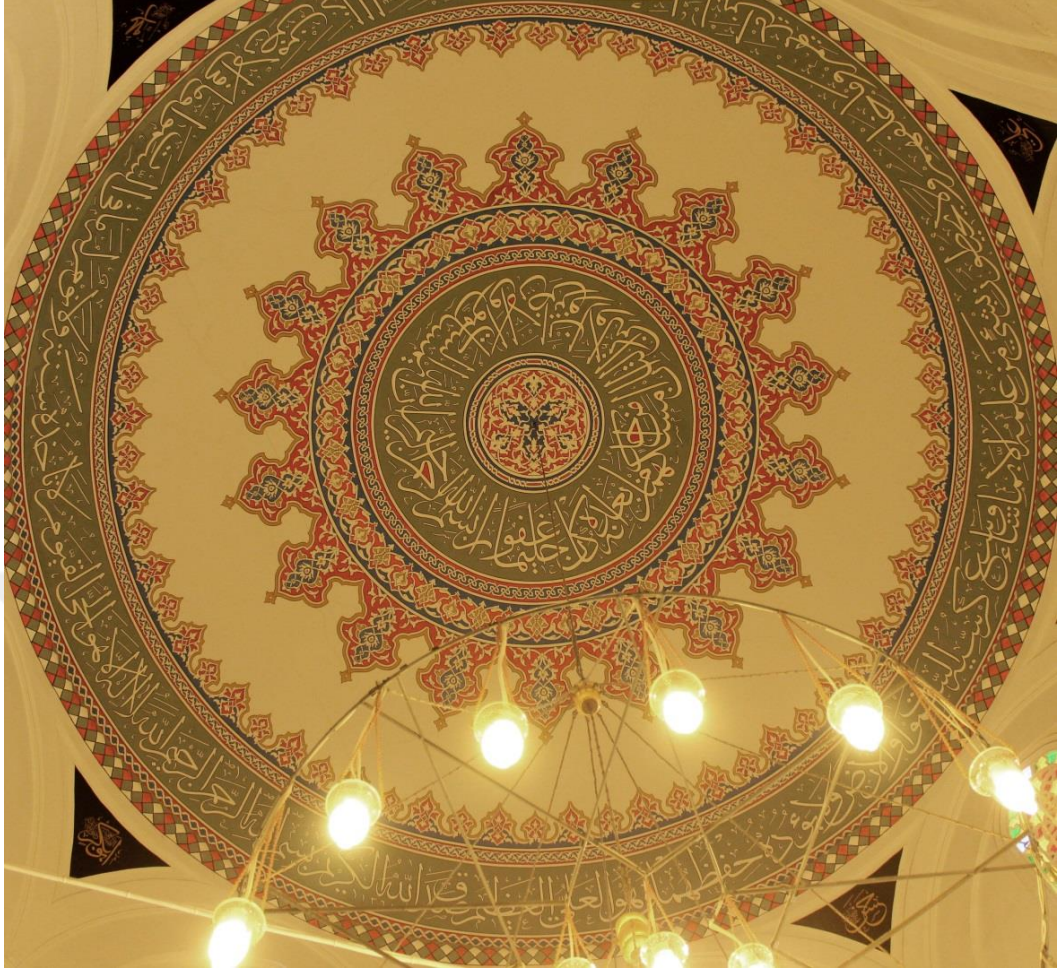
Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemşi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَلَّتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ
حَلِيمًا غَفُورًا

Anlamı : Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri, yok olup gitmesinler diye (kurduğu düzende) tutuyor. And olsun, eğer onlar (yörüngelerinden sapıp) yok olur giderlerse, O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır. (Fatır, 41)

Fotoğraf 68 : Şemsî Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Ana Kubbe Etek yazısı

Katalog No : 51

Hattatı : Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ
مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Anlamı :

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. O hayydir, kayyûmdur.

Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama.

Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur.

O'nun izni olmadan katında kim şefaât edebilir?

O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.)

O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar,

O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler.

O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez.

O, yücedir, büyüktür.

Fotoğraf 69 : Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları

Katalog No : 52

Hattatı : Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

الله جل جلاله (1.Fotoğraf)

محمد عليه السلام (2.Fotoğraf)

عمر رضی الله عنه (3.Fotoğraf)

علی رضی الله عنه (4.Fotoğraf)

عثمان رضی الله عنه (5.Fotoğraf)

ابو بكر رضی الله عنه (6.Fotoğraf)

حسن رضی الله عنه (7.Fotoğraf)

حسین رضی الله عنه (8.Fotoğraf)

Anlamı :

Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir. (1.Fotoğraf)

Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun. (2.Fotoğraf)

Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (3.Fotoğraf)

Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (4.Fotoğraf)

Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (5.Fotoğraf)

Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (6.Fotoğraf)

Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (7.Fotoğraf)

Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (8.Fotoğraf)

1.9. Debbâğlar (Tabaklar) Camii

Fotoğraf 70 : Debbâğlar (Tabaklar) Camii

Üsküdar Ahmediye Mahallesi Tabaklar Cami Sokağı ortasında yer almaktadır. H.995 (M.1586) yılında inşa edilmiştir (Öz, 1997:19). Vâlîde-i Atik Külliyesi vakfiyesinde, mabedin çevresinde akar olarak yer alan 12 adet debbâğhâne (deri imalâthanesi) dükkânının varlığından bahsedilmektedir. Caminin adı ise bu bölgede bulunan dükkanların yanından akan dereden almıştır. Kurucuları, Hacı Ferhat ve kardeşi Hacı Mehmed'dir. Yerleşim yerleri Konya olup İstanbul'a geldiklerinden Üsküdar'da bulunan Valide-i Atik Camii inşası dönemine rastlamakla beraber caminin inşasına yardımlarda bulunmuşlardır. Cami inşası tamamlandıktan sonra artan malzemeleri dilekçe ile Valide Sultandan talep etmişler ve kabul gördükten sonra aldıkları malzemeler ile Tabaklar Camii'nin inşasına başlamışlardır. Bu mescidin inşası Valide Sultan Camii'nin tamamlanmasından dört sene sonra yani H.955 (M.1587) senesidir. İki kardeş'in kabirleri Üsküdar haricinde Seyyid Ahmet Deresi adındaki yerdedir (Galitekin, 2001:627).

Camii kare planlı düz çatılı ve tavanı ahşaptır. Mabedin duvarları taştan, minaresi ise tuğladandır. Herhangi bir yerinde döneminden kalma kitâbesi bulunmamaktadır. Kible yönündeki hazirede, birkaç kabir vardır. Camii, H.1218 (M.1803) yılında onarılmış, şimdiki haliyle de 1973 yılında son onarımı yapılmıştır. Bugün cemaatin yardımlarıyla bakımlı ve ibadete açık haldedir.

Fotoğraf 71 : Debbağlar (Tabaklar) Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 53

Hattatı : Mihrap üstü yazısının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini siyah renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin :

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ

Anlamı : Bunun üzerine, O (Zekeriya A.S) mihrapta kaim olarak namaz kılarken, melekler ona şöyle seslendi. (Âl-i İmran, 3/39)

Fotoğraf 72 : Debağlar (Tabaklar) Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları

Katalog No : 54

Hattatı : Hasan ÇELEBİ

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Yazı siyah zeminli kağıt üzerine zerendud tekniği uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

أَللهُ جَل جَلاله (1.Fotoğraf)

محمد عليه السلام (2.Fotoğraf)

عمر رضی الله عنه (3.Fotoğraf)

علی رضی الله عنه (4.Fotoğraf)

عثمان رضی الله عنه (5.Fotoğraf)

ابو بكر رضی الله عنه (6.Fotoğraf)

حسن رضی الله عنه (7.Fotoğraf)

حسين رضی الله عنه (8.Fotoğraf)

Anlamı :

Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir. (1.Fotoğraf)

Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun. (2.Fotoğraf)

Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (3.Fotoğraf)

Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (4.Fotoğraf)

Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (5.Fotoğraf)

Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (6.Fotoğraf)

Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (7.Fotoğraf)

Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (8.Fotoğraf)

1.10. Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii

Fotoğraf 73 : Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii

Camii, Büyük Selim Paşa Caddesi ile Ayin sokağının kesiştiği köşede, Tabaklar meydanında yer almaktadır. Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii inşasına 1586 yılında başlanmıştır. 1587 yılında ise ibadete açılmıştır. Ayvansaray'lı Hüseyin Efendi Hadikatü'l Cevami de caminin yüksekte olduğundan bahsedilir. Zamanla camii harap olmuştu. Hacı Bekir Ağa adında bir hayır sahibi tarafından tamir ettirilmiştir. Ayrıca mescide minber koydurarak eski haline getirmiştir (Galitekin, 2001:218). Tekkede Çarşamba günleri Rufâî ayini yapıldığı için camiye; Kurbağa Nasuh Mescidi, Çarşamba Tekkesi Mescidi, Hacı Bekir Mescidi de denilmekteydi. İlk banisi Kurban (Kurbağa) Nasuh'tur. Bir rivayete göre H.991 (M.1583) yılında Sultan III. Murad'ın annesi Nurbanu Sultan adına Üsküdar da yer alan Atik Valide Sultan Camisini Mimar Sinan yaparken Kurban Nasuh da yanında yardımcı mimar olarak çalışmıştır. Atik Valide camisinden artan malzemeleri alıp mescit yaptırdığı anlaşıldığı için idam edilmiştir. Bundan dolayı kendisine Kurban Nasuh denilmiştir. Atik Valide külliyesinin inşasının bittiği sene idam edilmiştir. Hakkında birçok rivayet bulunmaktadır; ancak kendi mezar taşından anlaşılacağı üzere Kurban Nasuh ondan dört yıl sonra idam edilmiştir (Konyalı, 1976:193-194,200). Kabri ise cami girişinde sağ tarafta yer almaktadır. Yanında ise Şeyh Nuri Efendinin türbesi vardır.

Cami, dikdörtgen planlı olup duvarları yığma taştır. Caminin bulunduğu konum meyilli olduğundan dolayı fevkanidir. Pencere söveleri som mermer malzemedir.

Fotoğraf 75 : Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Kuşak Yazısı Devamı

Fotoğraf 76 : Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Kuşak Yazısı Devamı

Fotoğraf 77 : Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Kuşak Yazısı Son Kısım

- Katalog No** : 55
Hattatı : Abdülkadir Saynaç
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.
Dil : Arapça
Arapçası :

أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ
يُنزِلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ
خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ
خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ
وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ
وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ

وَتَحْمِلُ أَنْفَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِالْغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرؤُوفٌ رَّحِيمٌ
وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ
وَ عَلَى اللَّهِ قَسْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ
هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ
يُنَبِّتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ

Anlamı

:

Allah'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir.

Allah, “Benden başka ilâh yoktur. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının” diye (insanları) uyarmaları için emrini içeren vahiy ile melekleri kullarından dilediğine indirir.

Allah, gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yarattı. O, müşriklerin ortak koştukları şeylerden yücedir.

İnsanı nutfeden (bir damla sudan) yarattı. Böyle iken bakarsın ki o, Rabbine açık bir hasım kesilmiştir.

Hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için bir ısınma ve birçok faydalar vardır. Hem de onlardan yersiniz.

Onları akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken de sizin için bir güzellik (ve zevk) vardır.

Onlar ağırlıklarınızı, sizin ancak zorlukla varabileceğiniz beldelere taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok esirgeyicidir, çok merhametlidir.

Hem binesiniz diye, hem de süs olarak atları, katırları ve merkepleri de yarattı. Bilemeyeceğiniz daha nice şeyleri de yaratır.

Doğru yolu göstermek Allah'a aittir. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi, hepinizi doğru yola iletirdi.

O, gökten sizin için su indirendir. İçilecek su ondandır. Hayvanlarınızı otlattığınız bitkiler de onunla meydana gelir.

(Nahl Suresi 1-11 Ayetleri)

Allah o su ile size; ekin, zeytin, hurma ağaçları, üzümler ve her türlü meyvelerden bitirir. Elbette bunda düşünen bir kavim için bir ibret vardır.

Fotoğraf 78 : Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 56

Hattatı : Mustafa Âtîf Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

Anlamı : Namazda yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Bakara, 149)

1.11. İmrahor (Mirahur) Camii

Fotoğraf 79 : İmrahor (Mirahur) Camii

Cami, H.1006 (M.1597) yılında yapılmıştır. Kurucusu, Sadrazam Ciğalazade Sinan Paşa'nın İmrahoru Mehmet Ağa'dır (Öz, 1997:48). Caminin doğru adı Mirahur Cami'dir. Mirahur, sarayda atlardan sorumlu kişidir. İmrahor Camii'nde denilmektedir. Doğancılar caddesi ile Ögdül sokağın birleştiği yerdeki adadadır. Ayazma camii'ye yakındır. Caminin batı dış cepesinde Başkadın ve Ayşu Sultan çeşmeleri bulunur. Günümüze kadar birçok onarım geçiren camii 1966 yılında Üsküdar İslam Abidelerini Koruma Cemiyeti tarafından tamir edilmiştir (Konyalı, 1976:166).

Cami, kesme taş gövdeli, ahşap çatılı, içten ahşap tavanlı, kare planlı bir kâgir yapıdır. Son cemaat yerinin üzeri ahşaptır ve kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır. Bu mahfil içerde sol taraftan mihraba kadar devam etmektedir. Camii alt ve üst pencerelerden ışık alır. Onarımında renkli alçı pencereler geçirilmiştir. Minberi ahşap malzemeli olup mihrabı mermer kaplıdır. Minaresinin kaidesi kesme taş, üstü tuğladır (Kılıç, 2017:188). Minarenin kaidesi kare olup, pabuç bölümüne iki renk taş ile yivli bir görünüş verilmiştir. Minaresi yuvarlak gövdeli ve tek şerefelidir (İmrahor (Mirahur) Camii'nin avlusunda yer alan levhada verilen bilgiden alınmıştır). Camii bugün bakımlı bir halde ve ibadete açıktır.

Fotoğraf 80 : İmrahor (Mirahur) Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 57

Hattatı : Mihrap üstü yazısının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

Anlamı : Zekeriyya (a.s), onun yanına mihraba her girişinde

(Âl-i İmran, 3/37)

Fotoğraf 81 : İmrahor (Mirahur) Camii Mihrap Üstünde Yer Alan Levha

Katalog No : 58

Hattatı : Mehmet Şefik Bey

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Naht (Yontma, Oyma) tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ الرَّسُولُ اللَّهُ

Anlamı : Allah'tan başka İlah yoktur. Hazreti Muhammed (S.A.V.) Allah'ın Resulüdür.

Fotoğraf 82 : İmrâhor (Mirahur) Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhaları

Katalog No : 59

Hattatı : Mehmet Şevki Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sekizgen madalyonda yazı siyah zeminli satıh üzerine zerendud tekniği uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

الله جل جلاله (1.Fotoğraf)

محمد عليه السلام (2.Fotoğraf)

عمر رضی الله عنه (3.Fotoğraf)

على رضی الله عنه (4.Fotoğraf)

عثمان رضی الله عنه (5.Fotoğraf)

ابو بكر رضی الله عنه (6.Fotoğraf)

حسن رضی الله عنه (7.Fotoğraf)

حسين رضی الله عنه (8.Fotoğraf)

Anlamı :

Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir. (1.Fotoğraf)

Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun. (2.Fotoğraf)

Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (3.Fotoğraf)

Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (4.Fotoğraf)

Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (5.Fotoğraf)

Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (6.Fotoğraf)

Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (7.Fotoğraf)

Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun. (8.Fotoğraf)

1.12. Aziz Mahmut Hüdâi Camii

Fotoğraf 83 : Aziz Mahmut Hüdai Camii

Üsküdar, Doğancılar Ahmet Çelebi Mahallesiinde bir tepe üzerinde bulunan cami, Aziz Efendi Mektebi sokağının çevrelediği bir arazi üzerinde kurulmuştur. Kurucusu, Mihrimah Sultan ve Sadrazam Rüstem Paşa'nın kızı Ayşe Hanım Sultan'dır. Cami, tekke, imaret ile beraber H.1007 (M.1598 yılında yapılmış, H.1272 (M.1855) yılında esaslı bir tamir geçirdiğini gösteren kitabesi bulunur (Öz, 1997:31). Aziz Mahmut Hüdâyî'nin tekke ve türbesi etrafında kurulan bu külliye, âsitâne ve pîr evi vasıfları ile Celvetiyye tarikatının merkezini oluşturan önemli bir tekkedir. Aziz Mahmut Hüdâyî, arsayı 1589'da satın almış ve aynı sene inşasını başlatmıştır (Tanman, 1991:340). Külliye tevhidhâne, derviş hücreleri, aşhane-imaret, beş meşruta, türbe ve cümle kapısı ile sağ ve solunda bulunan kapının bitişiğindeki iki çeşmeden meydana gelmektedir. Bu külliye kurulduğu günden bu yana gelip geçen ziyaretçilerin, ihtiyaç sahiplerinin doyurulduğu sosyal bir yardım kurumu olması yanı sıra insanların mânevî tekâmül ve şifa aradığı İstanbul'daki ilk Celvetî Âsitânesi'dir. Ayrıca cami Üsküdar'ın en çok ziyaret edilen yapılar arasında yer almaktadır. Külliye H.1003 (M.1595) yılında inşası tamamlanan ilk tekke aynı zamanda tevhidhane olarak kullanılmıştır. Mescid, H.1007 (M.1598-99) yılında şahsen bânisi tarafından minber ilâve edildikten sonra camiye dönüştürülmüştür. 1850 yılında meydana gelen büyük Üsküdar yangınında türbe haricinde tüm külliye yanmış ve harap hale gelmiştir. Sultân Abdülmecîd türbe dâhil bütün külliyei eski mimarisine sadık kalarak M.1855 yılında yeniden onarmış ve hünkar mahfeli ile sıbyân mektebi de eklenmiştir.

Fotoğraf 84 : Aziz Mahmut Hüdayî Camii İçi Genel Görünüm

Cami, dikdörtgen planlı, kâgir duvarlı, ahşap çatılı üç katlı bir yapıdır. Külliye, 1894 büyük depreminden zarar gördüğü için, bir sene sonra restorasyon geçirmiştir. Cami, bu onarım sırasında büyütülmüş ve bu sebeple, kible tarafındaki mezarlık, cami bölümünün alt tarafında kalmıştır. Tekkenin batı ve doğu yönünde bulunan iki giriş kapısı bulunur. Bunlardan biri cami cemaati tarafından sıkça kullanılan ve çeşme ve kitabenin bulunduğu ana giriş kapısıdır. Giriş kapı üzerinde, ortada Sultan Abdülmecid'in tuğrasının bulunduğu, ta'likle yazılmış H.1272 (M.1855-56) tarihli bir kitâbe yer almaktadır. Cami tevhidhâne binasının bu tarihten önce de Sultan II. Mahmud tarafından H.1253 (M.1837) yılında da bir tamir geçirdiği Pertev Paşa Divanı'nda değinilmiştir. Caminin ana giriş kapısının sağ tarafında bulunan küçük bir kapı vardır. Bu kapı Şeyh Kapısı ismiyle anılır. Hüdayî Efendi'nin döneminden kalan bu kapı, hâtırasına hürmeten bırakılmıştır. 1911 yılında camiye yıldırım isabet etmiş, şerefesine kadar olan bölüm yıkılmış ve türbenin bir kısmını ise harap etmişti. Daha sonra minare ve türbe tamir edilmiştir. Minber ve vaaz kürsüsü ahşaptan yapılmış olup daha çok barok üslûba bağlanan kabartmalarla süslüdür (Kılıç, 2017:79).

Fotoğraf 85 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii Batı Giriş Kapı Üstü Kitabesi

Katalog No : 60

Hattatı : Kitabenin hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Ta'lik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin :

Hazret-i Abdülmecîd Han'ı ilâ yevmi-l hisâb
Ömrü şevketle Hudâ tahtında kılsın kâm-yab
Pîr Mahmûd Hüdâyî'nin uluvv-i himmeti
Âsitânın eyledi ma'mûre vü zerrin-kıbab
Sa'y ile kesb-i safâ kıl kim bu dergâh-ı bülend
Kâbe-i uşşâkdır olmuş metâf-ı Şeyh-u şebâb
Baş keser bu bâba mührünü ferş eyleyüp
Kad-ı hamîde olmuş âninçün sipihr-i bî-tınâb
Bendesin envâr-ı Hû ile kılıp rûşen-çerağ
Ol azîz-i celvetî eyler derûnun lem'a-tâb
Cûybâr-ı feyz-ü himmet kim der-i ihsânın
Çeşmesâr-ı cânibinden revândır âb-ı nâb
Levh-i bâba yazdı bir matla' Senîh-i kemterin

Kıldı her mısırâda bir târih-i terkim-u hisâb
Oldu dergâh-ı Hüdâyî bendeye hayru-l meâb
Sıdk ile gel âsitân-ı kutb-i âlemdir bu bâb
H.1272
Şâir Senih Efendi

Fotoğraf 86 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii Batı Giriş Kapı Üstü Kitabesinde bulunan Sultân Abdülmecîd'e ait Tuğra Kısmı

Katalog No : 60

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Abdülmecid han bin mahmud el muzaffer daima

Fotoğraf 87 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii Batı Cephe Erkek Giriş Kapı Üstü Kitabesi

Katalog No : 61

Hattatı : Mehmed Rıfat Yazgan

Yazı Çeşidi : Ta'lik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin :

Şeyh-i Gazi velâyet menkabet Abdülmecid Han' e

Zahir olmuş fütuh-ı mülket içre nusrat-ı aktâb

Rızanetle Azîz Mahmud Efendi dergehin inşa

İdince kıldı celb-i feyz-i ruhaniyet-i aktâb

Du'a-yı şevkiyle Ziver iki cevherin târih

Sezadır olsa bâb- hângâhda ziynet-i aktâb

Şeh-i din kim Hüdâyî lîângâhm eyledi bünyâd

Mu'in olsun umûrunda Hüdâ ya himmet-i aktâb

H.1272 (M.1852)

Fotoğraf 88 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii Ana Giriş Kapı Üstü Kitabesinde bulunan Sultân Abdülmecid'e ait Tuğra Kısmı

Katalog No : 61

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Abdülmecid han bin mahmud el muzaffer daima

Fotoğraf 89 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii Doğu Cephe Erkek Giriş Kapı Üstü Kitabesi

Katalog No : 62

Hattatı : Ali Haydar Bey

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin:

Aziz Mahmud Hüdâi'ye ithaf edilmiş bir beyit yer almaktadır;

Eğer vasıl olam dersin dilâ sen sırrı maksûda

Gel âdâb ile yüz sür âsitân-i Seyh Mahmud'a

Fotoğraf 90 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii Mihrap Üstü Yazısı

Katalog No : 63

attatı : Kitabenin hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ

Anlamı : Bunun üzerine, O (Zekeriya A.S) mihrapta kaim olarak namaz kılarken, melekler ona şöyle seslendi. ((Âl-i İmran, 3/39)

1.13. Üsküdar Tarihi 16. Yy. Camileri'nin Tespit Edilen Hattatları

1.13.1. Saim Özel

Fotoğraf 91 : Selman Ağa Cami ana giriş kapı üstü levha hattatı Saim Özel imza detay

Taraklı'daki Yunus Paşa Cami hafız imâm ve hatibidir. Babası Hâfız Hüseyin Hamdî Efendi, annesi Hatice Hanımdır. 1919 yılında Adapazarı'nın Taraklı ilçesinde doğdu. Özel, 1938 yılında eğitim için İstanbul'a gitti. 2 Mart 1941 yılında Nuruosmaniye Kur'an Kursu'ndan Ömer Nasuhi Bilmen ve Hasan Akkuş imzalı Hafızlık Belgesi'ni aldı.

1950'li yıllarda hat sanatına ilgi duyan Özel, 1969 yılında 'Hat Örnekleri' adında bir kitap yayınlamıştır. 15- 20 sene hattat Halim Özyazıcı'dan 15-20 sene hat dersi almıştır. Özyazıcı ile birlikte Kamil Akdik, Beşiktaşlı Hacı Nuri (Korman) beylerden de yazı konusunda istifade ettiğini bilinmektedir. 43 yıl İstanbul camilerinde görev yapan Saim Özel'in İstanbul'da Süleymaniye Camii, Gedikpaşa Camii, Haliç Hasan Efendi Camii, Çarşıkapı Camii, Odabaşı Camii, Fındıkzâde Aynalıçeşme Camii'nde, Kasımpaşa Camii şadırvanında, Üsküdar Selman Ağa Camii ana giriş kapı üstünde, Adapazarı Taraklı (Yunuspaşa) Camii'nde yazıları bulunmaktadır. 29 Ekim 2005 cumartesi günü Taraklı'da doğduğu evde vefat etti (Menekşe Ö. ve Mustafa Bektaşoğlu, 2006: 62-63).

1.13.2. Hasan Çelebi

Fotoğraf 92 : Gülfem Hatun Cami ana giriş kapı üstü levha ve Debbâğlar (Tabaklar) Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Hasan Çelebi imza detay

Hasan Çelebi, 1937 senesinde Erzurum'un Oltu kazasının İnci köyünde doğmuştur. Hafızlık icazetini aldıktan sonra 1953 senesinde İstanbul'a gelmiştir. Birçok camide imam-hatiplik görevi yaptı. 1964 senesinde hattat Halim Özyazıcı, Hamit Bey ve Kemal Batanay'dan yazı meşk etti. 1975 yılında ise hattat Hamit Bey'den sülüs ve nesih, 1981 yılında da Kemal Batanay'dan ta'lik ve rik'a icazeti almıştır (Ülker, 1987: 47).

Yurt içi ve yurt dışı birçok projede yer alan Çelebi, ilk kişisel sergisini 1982 yılında IRCICA 'da açtı. Ürdün Prensi Hasan b. Tallal'ın daveti üzerine 1984 senesinde Kuala Lumpur- Malezya'da ve 1985 yılında Amman'da sergiler açmıştır. 1987 yılında Kuba Mescidi'nin yazılarını yazmak üzere bir yıl Medine'de görevlendirildi.

1983 yılında Medine'deki Ravza-ı Mutahhara'nın (Peygamber efendimizin kabrinin bulunduğu mescidin) yazılarının restorasyonu için Medineye gönderilmiştir. Bir çok camiide eseri yer alan Çelebinin önemli eserleri arasında şu örneklerden bahsetmek mümkündür: Sultanahmet Camii'nin tamir edilen kubbe yazıları, Hırka-i Şerif Camii'nin kubbe yazısı; Kibleteyn Mescidi, Cuma Mescidi ve Mescid-i Nebî'nin yeni inşa edilen kısımlarının bazı yazıları (Medine), Eskişehir Reşadiye Camii yazıları, Üsküdar Selâmi Ali Câmii ve Üsküdar Gülfem Hatun Cami giriş kapı üstü kitabesi, Debbâğlar Camii Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn yazılarıyla birlikte birçok sanatseverin koleksiyonlarında yer alan sayısız eserleri vardır (Rado, 1984:276).

1976 yılında başlatmış olduğu hat derslerine Üsküdar Fatih Mahkemesinde halen devam etmektedir. Yurt içi ve yurt dışı olmak üzere 50 kişiden fazla icazetli talebesi vardır.

1.13.3. Kazasker Mustafa İzzet Efendi

Fotoğraf 93 : Mihrimah Sultan Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Kazasker Mustafa İzzet Efendi imza detay

Hattat Kazasker Mustafa İzzet Efendi H. 1216 (M.1801) yılında Kastamonu'nun Tosya ilçesinde doğdu. Babası Ağazade Mustafa Ağa'dır. Türk musikisi ile hat sanatında XIX. yy.da, neyzen, bestekar, devlet adamı ayrıca hattat olarak büyük bir şan'a ulaşan Osmanlı hattatı İzzet Efendi, anne tarafından soyu Tophane Kadirihane Dergahı Mezarlığı'nda kabri bulunan Hz. Peygamberin neslinden İsmail Rumi'ye ulaşır (Serin,2010:195). Babasının vefatı sonrası, ilim tahsili için annesi tarafından İstanbul'a gönderildi. İstanbul'da Fâtih Başkurşunlu Medresesi'nde ilim tahsiline başladı. Kazasker'in hat sanatı tarihinde de önemli bir yeri vardır. Hattat Çömez Mustafa Vasıf Efendi'den sülüs-nesih, Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi'den talik yazıyı meşk ederek icâzetnâme aldı (İnal,1970:158).

Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin önemli eserlerinin başında Ayasofya Camii kubbe yazısı ile cami takımları gelmektedir. Bu levhalar, 35 cm kalem ağzı genişliği ve 7,5 metrelik çaplarıyla dünyanın en büyük levhalarıdır. Bu eserlerinin yanında birçok Kur'ân-ı Kerîm, delâil, en'am ve ikiyüzden fazla hilye-i şerife yazmıştır. Yetiştirdiği sayısız talebe arasında Muhsinzâde Abdullah, Şefik Bey ve Abdullah Zühdi gibi ünlü isimler yer almaktadır.

Kazasker Mustafa İzzet Efendi (H.1293) 15 Kasım 1876 tarihinde vefat etmiştir. Kabri Tophane'de bulunan Kadirihâne'nin haziresindedir. Kabir kitâbesi talebesi hattat Muhsinzâde Abdullah Bey tarafından celif sülüsle yazılmıştır (Berk, 2012: 112,114).

1.13.4. Hüseyin Kutlu

Fotoğraf 94 : Mihrimah Sultan Cami ana kubbe ve yarım kubbe yazılarının hattatı Hüseyin Kutlu imza detay

Hattat Hüseyin Kutlu, 1949 senesinde Konya'da doğdu. Babası Molla Hüseyin Efendi'nin oğlu Hafız Ahmed Efendi'dir. Anne tarafı ise Artvinli Bektaşoğulları ailesine mensuptur. Küçük yaşından itibaren babasından Kur'an tahsili medrese eğitimi almıştır. 1960 senesinde ise İmam Hatip Lisesinde eğitime başlamıştır. Kutlu'nun eğitime başladığı yıllarda İmam Hatip okulları yedi sene idi. Beşinci sınıfa geldiğinde felsefe dersinden etkilenerek 1968 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde eğitimine başlamıştır. Daha sonra İmam-Hatipliği tercih ederek 1968-1972 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı görevlendirmesi ile Eskişehir Mihaliççik Merkez Vaizliği ile görevine başladı. Sonra Sokullu Mehmet Paşa Camiinde imam olarak göreve başlamıştır. Diğer bir yandan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun 1974 yılında mezun olmuştur. M.1975 (H.1395) yılında Hâmid Aytaç'dan sülüs-nesih meşk edip icâzetnâmesi almış; öte yandan Uğur Derman Bey'den ta'lik meşk etmiştir. 1976-2002 yılları arasında Hekimoğlu Ali Paşa Cami imam hatiplik vazifesinde bulunmuştur (Kemikli, 2018:228-231).

Pek çok istif ve eseri olan Kutlu'nun eserleri çeşitli albüm, koleksiyon ve camilerdeyer alır. Çeşitli cami ve bina cephelerinde birçok eseri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları ise Üsküdar Mihrimah Sultan Camii ana kubbe ve yarım kubbelerde yer alan yazılarıdır. 1975 yılından beri seksenin üzerinde talebesine icâzet vermiştir. Bıksad Sanat Atölyesi'nde ders vermeye halen devam etmektedir.

1.13.5. Mehmet Memiş

Fotoğraf 95 : Solak Sinan Cami kuşak yazısı hattatı Mehmet Memiş imza detay

Mehmet Memiş 1960 senesinde orum'un Bayat ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğretimini orum'da tamamlamıştır. 1984 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduğu yıllarda Hattat Hüseyin ksz'den dersler aldı. 1985 yılından itibaren hat çalışmalarına Hattat Hasan elebi ile devam etmiştir. Daha sonra Ali Alparslan'dan Ta'lik ve divani meşk etmiştir. İcazetini ise sls-nesih yazı türünde 1992 yılında hattat Hüseyin ksz'den almıştır. Topkapı Sarayında 1990-1993 yılları arasında Hüsn-i Hat Sanatı alanında ders vermiştir.

İmzalarında 'Rm' mahlasını kullanan Memiş, yurt içinde ve yurtdışında birçok sergiye katılmıştır. Birçoğu uluslararası olmak üzere yirmibeşten fazla kişisel sergi açtı. Türk İşlam sanatları alanında yayınladığı kitap, makale ve tebliğlerin yanısıra seminerler ve konferanslar verdi. Birçok işitli ulusal ve uluslararası yarışmalara katıldı. Yarışmalarda farklı derecelerde birçok ödül kazandı. alışmalarına ağırlıklı olarak celi sülüs, sls ve nesih dallarında devam etmektedir. Sakarya Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesinde, İstanbul Klasik Türk Sanatları Vakfı'nda, ayrıca Sakarya Büyükşehir Belediyesi Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi'nde halen Hüsn-i Hat Sanatı dersleri vermektedir.

1.13.6. Abdülhâmid Es-Sırrî

Fotoğraf 96 : Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii ana giriş kapı üstü ta'lik kitabe hattatı Abdülhâmid es-sırrî imza detay

Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii ana giriş kapı üstü kitabesinde yer alan Ta'lik yazının imzası olmasına rağmen hattatının hayatı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. İmza 'Abdülhâmid es-sırrî' olarak okunmaktadır. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.13.7. Manastırlı Nailî Efendi

Fotoğraf 97 : Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii ana giriş kapı üstü tuğra hattatı Manastırlı Nailî Efendi imza detay

Salih Nailî Efendi H.1239 (M.1823) yılında Makedonya'nın güneybatı bölgesinde yer alan Manastır'da dünyaya gelmiştir. Manastırlı Kazaz Şehabüddin Ağanın oğludur. İlk hocası Hattat Arnavud Ali Ulvî Efendi'den yazı meşk etmiştir. Kur'ânı hıfz etmiştir. H.1259 (M.1843) yılında tahsil için İstanbul'a gelmiştir. İlk önce Nurî Osmanî sonra Şehid Mehmed Paşa medreselerinde ilim tahsilini yapmıştır. Geçimini sağlamak için isteyenlere Kur'anı Kerim ve Şifai Şerif yazmak ve kibar zadelere bazılarını okutmuştur.

Nailî Efendi şiire ilgisi olduğundan dolayı şairler arasında 'Nailî Cedid' namıyla meşhurdur. Mevlevî tarikatine mensup olup mürşidi, Bahariye Mevlevihanesi Yenişehir fenari Nazif Dede Efendidir.

Yazı bakımından sülüs ve nesih yazıda maharetlidir. Bununla alakalı: ‘Hüsni Hat, hüsni beyan sahibi nadir bulunur, Naili gibi temiz bir dili, her iki tarafı ise câmii’ demiştir. Çok tanınan bir hattat değildir. Bununla ilgili Habib Efendi: ‘Nailiyi az çok tanıyanlar veya bazı şiirlerini görenler, onun hattat olduğunu bilmezler. Sülüs ve nesih yazıları gibi şiirleride pek güzeldir. Manastırlı Nailî Efendi H.1293 (M.1876) senesinde Mısırda vefat etmiştir (İnal, 1970: 229,232).

1.13.8. Hasan Üsküdari

Şeyh Hamdullah’ın torunu Pîr Mehmed b. Şükrullah’ın akrabası olan Hasan Bey, Üsküdar’da doğdu. Ömrü boyunca burada yaşadığı için ‘Hasan Üsküdari’ olarak tanınmaktadır. Asıl adı Hasan b. Hamza’dır. Şeyh Hamdullah üslûbunu benimsemiştir. Üsküdar’da bulunan Atik Valide Camii’nin çini üzerine sır altı tekniği uygulanan yazıları ona aittir. Ancak buradaki yazılarında imza kullanmamıştır.

Üsküdari, birçok öğrenci yetiştirmenin yanı sıra güzel eserlere de imza atmıştır. Kıymetiyle anılan hattatlar arasında yer almaktadır. Karacaahmed Kabristanı’nda Şeyh Hamdullah’ın yakınında bulunan kabri, sonradan yol geçmesi nedeniyle, 1917 yılında devrin hattatları tarafından Çiçekçi Camii bahçesine nakledilmiştir. H.1023 (M.1614) yılında vefat eden Hasan Üsküdârî’nin mezar taşı kitâbesi, talebesi Hattat Halid Erzurûmî tarafından yazılmıştır. Üç beyit halindeki ibare Bursalı Hâşimî Efendi’nin olup tarih mısrası şöyledir: ‘Üsküdari Hasan’ın yârab ola yeri cinân’(1023/1614) (Berk, 2012:365).

1.13.9. Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer

Fotoğraf 98 : Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer imza detay

Hat sanatı tarihinde rastlanan sayılı celi sülüs, divanî, celi divanî üstadlarından olan tuğrakeş, müzehhip ve ressamdır. 10 Zilhicce H.1289/9 Şubat 1873 yılında bir Kurban

Bayramı sabahı dünyaya gelmiştir. Bayramın ilk günü dünyaya geldiği için ismi İsmail konulmuştur (Derman, 2014:386). Babası İlmî Efendi, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin talebesidir. İlk öğretimini Pertevniyal Valide Sultan İbtidâi Mektebini bitirdikten sonra Fâtih Rüşdiyesinde devam etmiştir (Serin, 2010:262). Sülüs ve nesih yazılarını babası Hattat İlmî Efendiden öğrenerek icâzetnâme almıştır. Hattat Sâmî Efendiden divânî, celî divâni ve tuğra çekmesini öğrenmiştir. Daha sonra Sanâyi-i Nefise Mektebine girdi ve altı yıl sonra bitirerek ressam olmuştur. Yirmi yaşından sonra Divân-ı Hümâyun Kalem'ine devam etmiş; ferman, berat ve menşurlardaki tuğraları çekmiştir. Burada ilk önce tuğrakeş, daha sonra birinci tuğrakeş ünvanını almıştır. Çeşitli mekteplerde rik'a hocalığı yapmış; Medrese-i Hattâtîne tuğra ve celî sülüs hocası olmuştur. Şark Tezyini Sanatlar Mektebi ve Güzel Sanatlar Akademisinde tezhip dersleri vermiştir. Soyadı kanunu çıktığında, Altunbezer soyadını almıştır. İsmail Hakkı Bey'in yazılarındaki keskinlik ve istiflerindeki âhenk son derece başarılıdır. Birçok eserinin tezyinatını kendisi süslemiştir. İstanbul'da Üsküdar Selimiye, Edirnekapı, Zeynep Sultan, Abdi Subaşı câmilerinin kubbeleri ile Şemsipaşa (Kuşkonmaz), Lâleli, Afyon, Eskişehir, Bebek, Bakırköy, Kamer Hâtûn ve Beyoğlu Ağa camilerinin celî sülüs yazıları onundur. Altunbezer, 19 Temmuz 1946 yılında geçirdiği bir mide rahatsızlığı sebebi ile vefat etmiştir. Kabri, Karacaahmed Kabristanı'ndadır (Berk, 2012:159-160).

1.13.10. Abdülkadir Saynaç

Fotoğraf 99 : Kurban (Kurbağı) Nasuh Cami kuşak yazısı hattatı Abdülkadir Saynaç imza detay

Abdülkadir Efendi H.1299 (M.1881-1882) yılında Kayseri'ye bağlı Tavlasun köyünde dünyaya gelmiştir. Nevşehirli Dâmad İbrahim Paşa'nın torunu ve Ahmed Tevfik Efendi'nin oğludur. İlk eğitimini Kayseri'de almıştır. Tahsilini memleketinde bitirdikten sonra H. 1316 (M. 1898) yılında İstanbul'a giderek Arnavud Hoca Hasan Necmeddîn Efendi'nin Fâtih Cami'nde dersine devam ederek icâzetnâme almıştır.

Eğitimine başladığı Dâru'l-fünûn İlâhiyât bölümünden 1912 yılında mezun olmuştur. Daha sonra Dâmad İbrahim Paşa'nın şezadebaşı'ndaki camide, vakfiye gereğince vaizlik görevini yerine getirmiştir. Hattat Hasan Rıza Efendi ve Bakkal Ârif Efendi'den başladığı sülûs ve nesih, Sami Efendi'den ta'lik, Karınâbâdî Hasan Hüsnu Efendi'den rik'a dersleri alıp Reisü'l-hattatîn Kâmil Akdik'den dersini tamamlayarak icâzet almıştır. Ayrıca mürekkep üretiminde mahareti vardır. Tahsiline birkaç sene de Medresetü'l-hattatîn'e devam etmiştir (İnal, 1970:32). Eserleri, ölümünün ardında Hadâ'ikü'l-hutut adı ile Mustafa Necâüddîn tarafından İstanbul'da neşredilmiştir. Abdülkadir Efendi 1967 yılında vefat etmiştir. Kabri Edirnekapı Mezarlığı'ndadır.

1.13.11. Mustafa Âtîf Efendi

Fotoğraf 100 : Kurban (Kurbağı) Nasuh Cami mihrap üstü yazı hattatı Mustafa Âtîf Efendi imza detay

Mustafa Efendi'nin oğlu olarak İstanbul'da Soğanağa mahallesinde doğmuştur. İlk eğitiminden sonra maliye mesleğine girerek başarılı olup dönemin defterdarı olan İzzet Ali Paşa'nın ilgisimi çekerek defterdar mektupçusu görevine alınmıştır.

Atîf Efendi aynı zamanda şairdir. Nabi uslubunda didaktik şiirler, Tükçe, Arapça ve Farsça manzumeler yazmıştır. Ayrıca hat sanatı maharetiyle de tanınmıştır. Ağakapılı İsmail Efendi'den sülûs ve nesih meşkederek icazet almıştır. Siyâkat ve divani yazı çeşitleri ile de meşgul olmuştur. '*Sâhib-i ayâr*' namıyla da tanınmaktadır. Yazıdaki maharetini artırmak için hocasının oğlu Mustafa Efendi'den de istifade etmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra Defterdâr Kalemî'nin hulefâlarından olup senelerce hizmetten sonra hâcegân zümresine katılmıştır. H.1155 (M.1742) senesinde sıtmadan vefat etmiştir. Kabri Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'nda Miskinler Tekkesi civarında şerifkuyusu'ndadır (Balgamış, 1991:59,60).

1.13.12. Mehmet Şefik Bey

Fotoğraf 101 : İmrahor (Mirahur) Cami mihrap üstünde yer alan levha hattatı Mehmet Şefik Bey imza detay

İstanbul'un Beşiktaş semti Kılıçalı mahallesinde H. 1235 (M. 1819-1820) senesinde dünyaya gelmiştir. Babası Süleyman Mahir Bey'dir (İnal, 1970:388). İlk öğrenimini bitirdikten sonra 17 yaşında babasının görev yaptığı Tahvil Kalemî'ne girmiş, kendisine dedesinin adı olan Sebzî mahlası verilmiştir. Bir zaman sonra kalemde işlerin monotonluğundan sıkılan Şefik Bey, hat sanatına olan düşkünlüğü, aşk ve yeteneği görevini bırakmasına neden olmuş; önce Laz Ömer Efendi'nin seçkin talebesi Ali Vasfi Efendi'den sülüs, nesih yazılarını öğrenmeye başlamıştır. Meşk ettiği hocasının vefatından sonra H.1255 (M.1839) senesinde teyzesinin eşi Kazasker'in yanında sülüs-nesih ve celî yazıya otuz yıl emek vermiş, icazet almıştır. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin en gözde talebesi olmuştur. Ayrıca nesta'lik yazıyı Ali Haydar Bey'den öğrenmiştir. Kazasker'in imam-ı sâni olarak Eyüp Camii hatipliğine tayin olunması üzerine Muzika-i Hümayun ve sarayda yazı hocalığına Şefik Bey tercih edilerek görevlendirilmiştir (Serin, 2010:209).

H.1271 (M.1855) senesinde İki Kur'ân-ı Kerîm, çok sayıda kıt'a, levha ve dua mecmuası yazmıştır. İstanbul Üniversitesinin Beyazıt Meydanı'na doğru bakan giriş kapısı üzerindeki Dâire-i Umûr-ı Askeriyye yazısı ve iki tarafında bulunan Fetih Suresi'nden ayetler ona aittir. Kudüs'te bulunan Kubbe-i Sahrada çini üzerinde sır altı tekniği ile yazılan celi sülüs yazı ve Şefik Bey tarafından Yâsin Suresi yazılmıştır. Mehmed Şefik Bey H.1297 (M.1879) tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Yahya Efendi Kabristanındadır (Berk, 2012:117).

1.13.13. Mehmet Şevki Efendi

Fotoğraf 102 : İmrahor (Mirahur) Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Mehmet Şevki Efendi imza detay

Şevki Efendi, Kastamonu'nun Seydiler köyünde H.1244 (M.1828) senesinde dünyaya geldi. Üç yaşında İstanbul'a getirildi (İnal, 1970:401). XIX. yy. hat sanatının gelişmesini tamamladığı altın çağdır. Bu devrin sülüs ve nesih yazılarına son uslubunu ve saf güzelliğini veren hattat Mehmed Şevki Efendi'dir. Babası tüccar Ahmed Ağa'dır. Ahmed Ağa'nın babası da III. Selim'in kurenâsından (hükümdarın yanından hiç ayrılmayan) iken, daha sonra Kastamonu mütesellimliğine tayin edilen Osman Ağa'dır (Serin, 2010:211). İlim tahsili için küçük yaşta İstanbul'a getirilmiş; daha sonra dayısı Hattat Mehmed Hulûsi Efendiden sülüs ve nesih dersleri aldı. Hattat Mehmed Hulûsi Efendiden H.1257 (M.1841) yılında icâzetnâmesini almıştır. Sultan II. Abdülhamid'in şehzâdelerine iki yıldan fazla yazı dersi vermiştir. Şeyh Hamdullah, Hâfız Osman, İsmâil Zühdi Efendi ve Mustafa Râkım'ın yazılarını detaylı inceleyerek ve onların yolundan yürüyerek kendi üslubunu oluşturmuştur. Mehmed Şevki Efendi H.1304/7 (M.1887) tarihinde vefat etmiştir. Kabri Merkezefendi Kabristanı'ndadır. Hocası ve dayısı Hattat Mehmed Hulûsî Efendi'nin ayakucuna defnedilmiştir (Berk, 2012:119).

1.13.14. Mehmed Rıfat Yazgan

Aziz Mahmut Hüdâi Camii batı cephe erkek giriş kapı üstü ta'lik kitabe hattatı Mehmed Rıfat Bey, Fatih Cami müderrisinden olan Harputlu Mehmed Ali Efendi'nin oğlu olarak 12 Rebiülevvel H.1274 (M.1857) senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Asıl ismi Mehmed Rif'at'tır. 8 yaşındayken babası vefat ettiğinden dolayı, bir çok zorlukla beraber sıbyan ve rüşdi mekteblerini zorlukla tamamladı. H.1292 (M. 1875) yılında Muhâsebe-i Mâliyye Kalemi'nin yetkilisi olup tahrîr ve tahsîl dairelerinin kalemlerinde görev almıştır. H.1298 (M.1881) senesinde Defterhâne-i Hâkanî Nezâreti Muhasebe Kalemi'ne nakledildi. Senelerce verdiği hizmetlerden sonra kalemin müdür

muavinliğine terfi etti. Yakın bir süre sonra emekliliğe ayrıldı. Daha sonra görev almayıp yazı ile meşgul olmuştur. Şubat 1949 yılında vefat etmiştir (İnal, 1970:333).

1.13.15. Ali Haydar Bey

Ali Haydar Bey H.1217 (M.1802) senesinde İstanbul'da dünyaya geldi. Babası Sadri esbak damat Melek Mehmed Paşazâde Abdülkadir Bey'dir. "Melek Paşa hafidi" nâmı ile anılmaktadır. Eğitimini tamamladıktan sonra müderris olup şevval H.1259 (M.1843) senesinde Galata kadısı, muharrem 1268 (M.1852) senesinde de Filibe mollası oldu. 1868 yılında İstanbul kadılığına tayin olmuştur. İyi bir eğitimin yanında Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den ta'lik meşkederek, H. 1238 (M.1823) senesinde icâzetini almıştır.

Ali Haydar Bey, H. 28 Rebi'ü'l-evvel H.1287 (M. 28 Haziran 1870) senesinde vefat etmiştir. Kabri Yahyâ Efendi Mezarlığı'ndadır. Kabir kitabesi talebesi Hattat Sami Efendi tarafından yazılmıştır (İnal, 1970:546).

BÖLÜM 2: UYGULAMALAR

Bu bölümde araştırılan, incelenen camilerde genellikle cami takımları ve sıva üstü yazılarında sülüs, mermer üstü uygulanan kitabelerde ta'lik yazının celi şekilleri kullanılmıştır. Celi yazıların kullanım amacı ise uzaktan görüldüğünde rahatlıkla okunabilir olmalarıdır. Ancak sülüs veya ta'lik yazılar celi şekilleri ile tamamen aynı değildir. Camii kitabelerinde ise genellikle mermer üzerine yüksek kabartma tekniği kullanarak yazılar altın varak ile boyanmıştır. Bu sebeple uygulamalar bölümünde tarafımdan istifleri yapılan çalışmalar cami yazılarından esinlenilerek oluşturulmuştur.

2.1.Ya Ali (r.a) Uygulaması

Fotoğraf 103 : Uygulama, Ya Ali

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

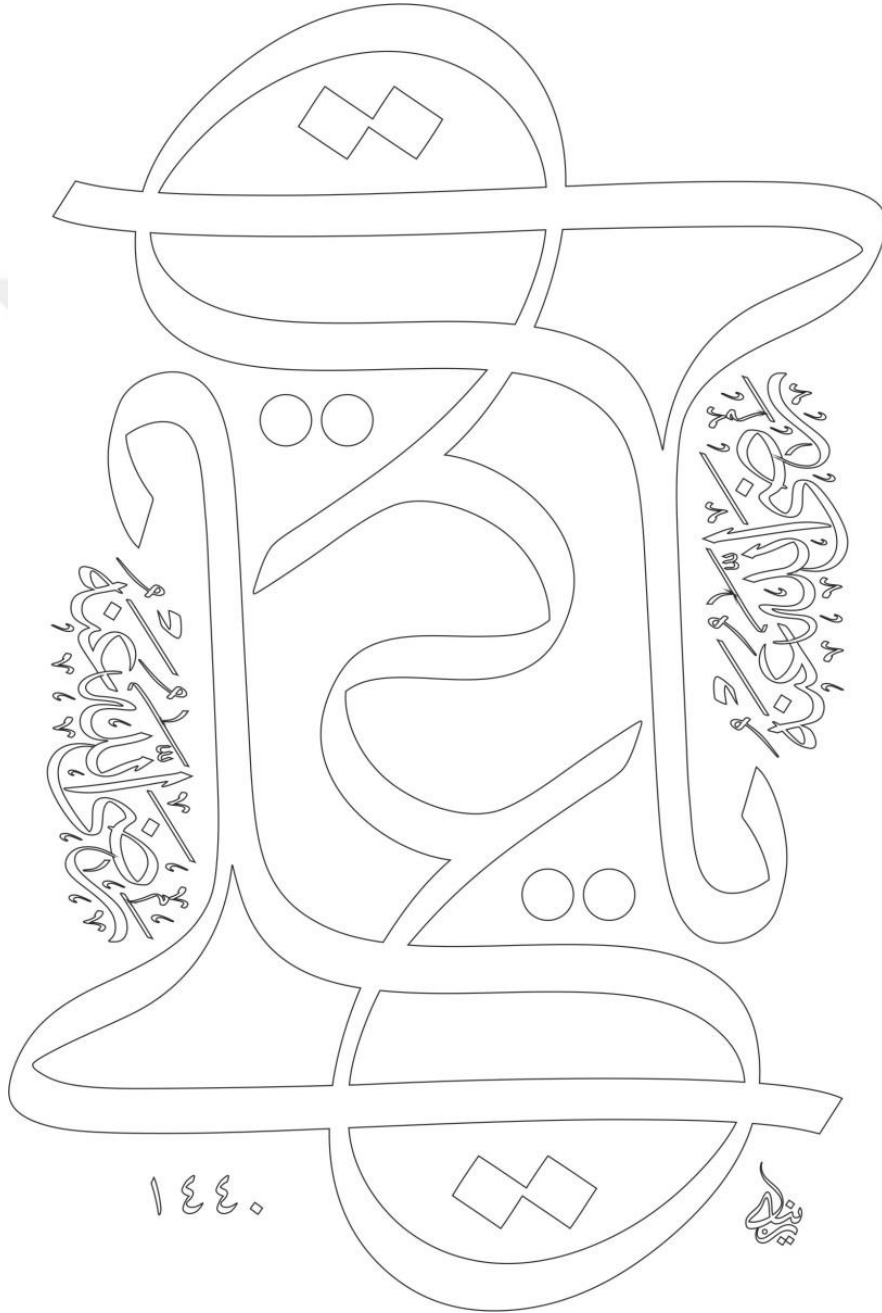
Malzeme ve Teknik : Ahşap zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Yazılar akrilik altın yaldız renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

يا على رضى الله عنه

Anlamı : Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

Şekil 2 : Uygulama, Ya Ali çizim (Çizim, Niyazi Ünal)

Fotoğraf 104 : Uygulama, Ya Ali; yazı boyama ve zemine yapıştırma aşaması

2.2.Dua Uygulaması

Fotoğraf 105 : Uygulama, dua

Yazı Çeşidi : Müsenna Celi Sülüs

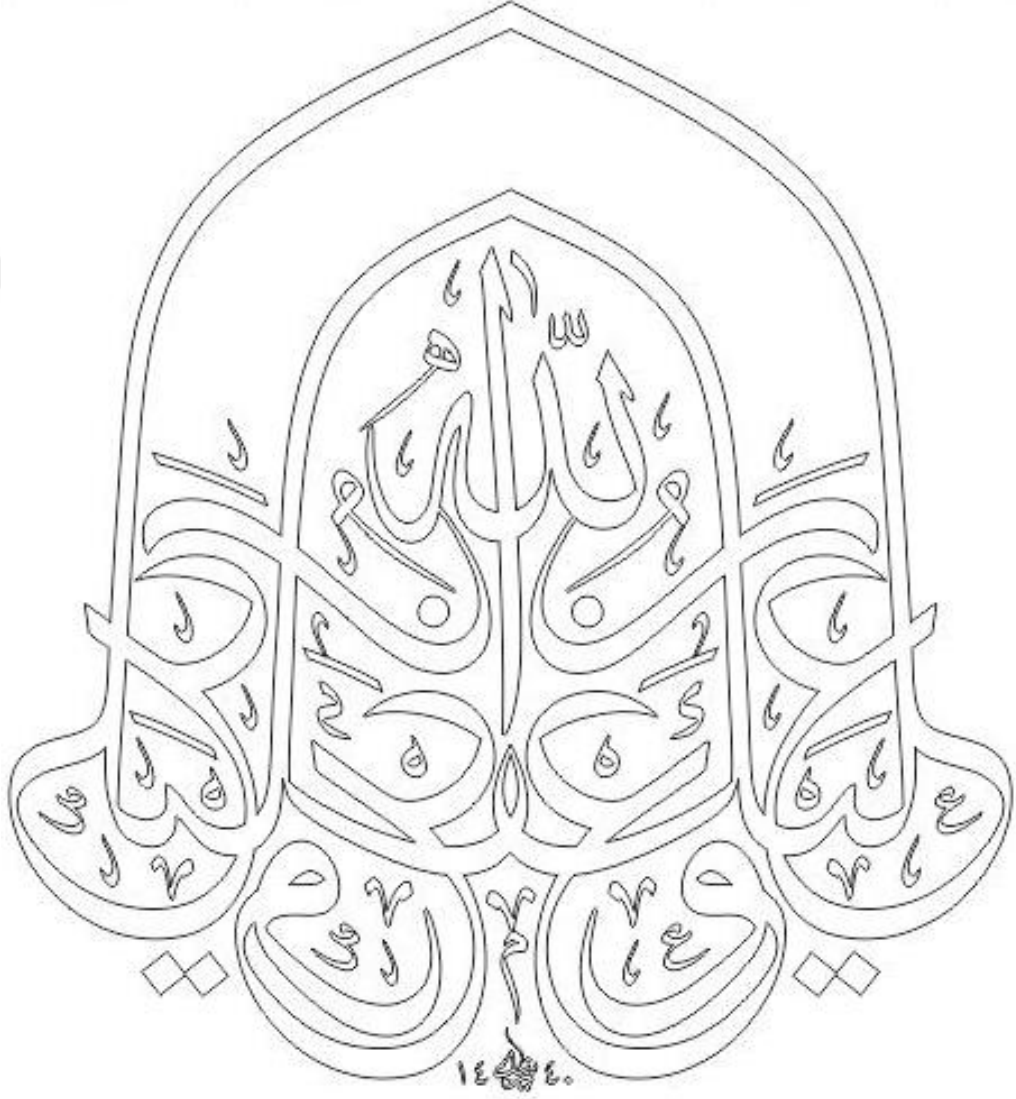
Malzeme ve Teknik : Kadife siyah zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Yazılar akrilik altın yaldız renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

عليك عون الله

Anlamı : Allah'ın (c.c) yardımını üzerine olsun.

Şekil 3 : Uygulama, dua çizim (Çizim, Niyazi Ünal)

2.3.Hadis-i Şerif Uygulaması

Fotoğraf 106 : Uygulama, Hadis-i Şerif

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Aharlı kağıt üzerine renkli mürekkep ile yazılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ،

وَلِكُلِّ أَمْرٍ مَا نَوَى

Anlamı : Ameller niyetlere göredir. Herkese ancak niyet ettiği şey vardır.
(Hadis-i Şerif)

Fotoğraf 107 : Uygulama, Hadis-i Şerif; yazının aharlı kağıda geçirilme aşaması

Fotoğraf 108 : Uygulama, Hadis-i Şerif; yazı ve tashih aşaması

2.4.Alak Sûresi 1. Ayet Uygulaması

Fotoğraf 109 : Uygulama, Alak Sûresi 1. Ayet

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

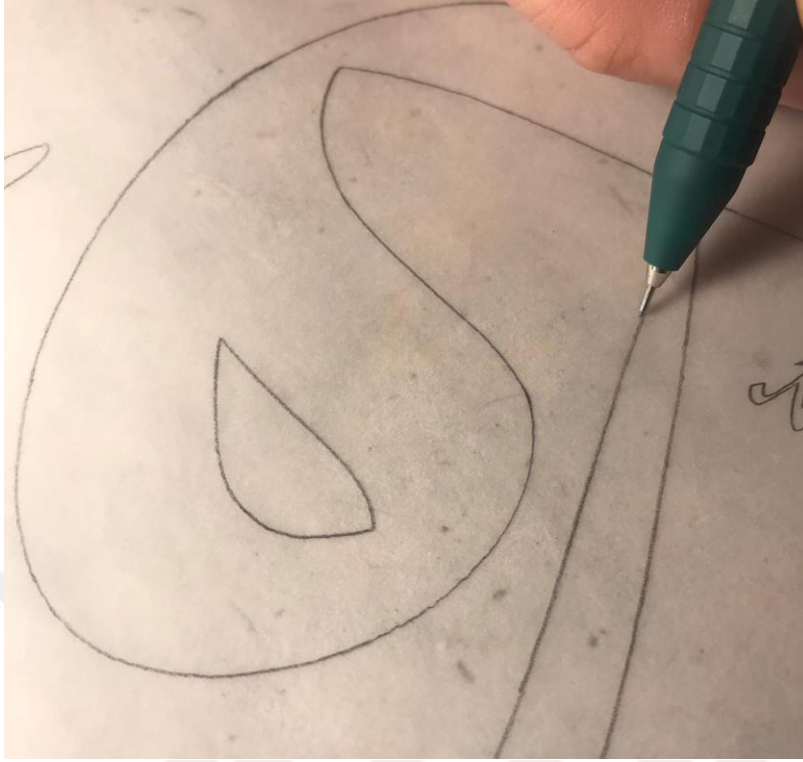
Malzeme ve Teknik : Aharlı kağıt üzerine renkli mürekkep ile yazılmıştır.

Dil : Arapça

Arapçası :

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ

Anlamı : Yaratan Rabbinin ismi ile OKU! (Alak Sûresi 1. Ayet)

Fotoğraf 110 :Uygulama, Alak Sûresi 1. Ayet; yazının aharlı kağıda geçirilme aşaması

Fotoğraf 111 : Uygulama, Alak Sûresi 1. Ayet; yazı ve tashih aşaması

BÖLÜM 3: KARŞILAŞTIRMA, DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

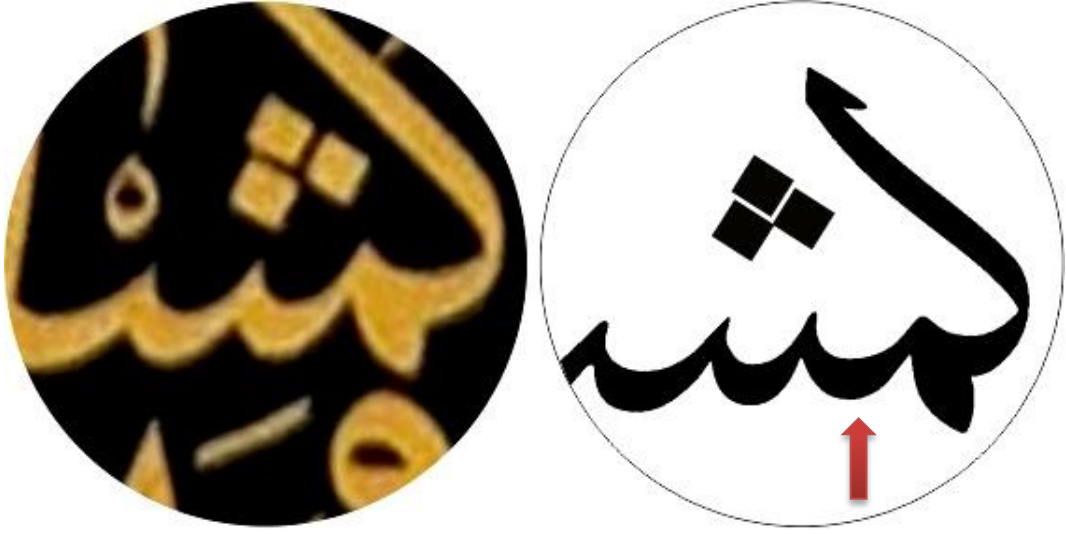
Karşılaştırma ve değerlendirme kapsamında; Üsküdar bölgesi içinde güzel yazı anlamında incelemeye değer bulunan, kaynak araştırmaları ve alan tespitleri yapılan cami yazıları önce camilerin kendi içlerinde, daha sonra da birbirleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar bakımından ele alınacaktır.

İncelenen camilerde en erken tarihli olanı, H.914 (M.1508) yılında inşası tamamlanan Üsküdar Selman Ağa Camii'dir. Bu camide toplam mermer üstü ve cami takımı dahil onbir eser incelenmiştir. Caminin ana giriş kapısı üstündeki mermer üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanan celi sülüs yazı ile yazılmış, H.1386 (M.1966) tarihli levha caminin inşasından sonra onarımda eklenmiştir. Camiye restorasyonundan önce ön araştırma için gidildiğinde etrafındaki ticari yapılardan dolayı levhanın görünür halde olmadığı fark edilmiştir. Ancak 2019 Nisan ayı itibarı ile halen devam eden 'Meydan Düzenleme Projesi' kapsamında mimari yapıyı engelleyen durumlar ortadan kaldırıldıktan sonra hattat Saim Özel'e ait olduğu tespit edilen levha görünür hale gelmiştir. Caminin inşa kitabesi Özel'in levhasının üstünde bulunmaktadır. Kitabe incelendiğinde harflerle tezyinatların girift halde oldukları görülmektedir. Hattat imzası bulunamamış; araştırılan kaynaklarda da herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Selman Ağa caminin cami takımı diye de adlandırılan Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının harf anatomilerinin bozulmuş olduğu,. Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii'nde yer alan cami takımı yazıları ile karşılaştırıldığında aynı yanlışlıkların burada da bulunduğu tespit edilmiştir. Levhaların hiçbirinde hattat imzasının olmadığı yazılar incelendiğinde ortaya çıkmıştır. Araştırılan kaynaklarda da hattatlar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Tez konusu ile ilgili çalışmalar 2017- 19 yılları arasında gerçekleştirildiğinden dolayı, yazılar üzerindeki hataların restorasyon esnasında mı, öncesinde mi olduğuna dair bir fikre sahip olmak da mümkün değildir

Gülfem Hatun Camii H.946 (M.1539-40) yılında inşası tamamlanan küçük bir camidir. Cami takımı yazıları bulunmamaktadır. Ana giriş kapı üstünde mermer üstüne yüksek kabartma tekniği ile uygulanmış Hasan Çelebi'ye ait bir levha ile iç giriş kapı üstünde ta'lik yazı çeşidiyle yazılmış bir tamir kitabesi bulunduğu görülmüştür. Ta'lik kitabenin hattat imzası olmadığı, kaynak araştırmaları sırasında da bu konuyla ilgili bir bilgiye ulaşılamaması arşiv belgelerinin tamamının okunmaması ya da bilgilerin geleceğe

doğru şekilde aktarılmasında bazı noktalarda kopukluklar olabileceği konusunu ortaya çıkarır. Caminin iç kısmında ise mihrap üstünde mermer üstüne harflerinin anatomisinin bozulmuş olduğu tespit edilen celi sülüs bir yazı bulunduğu görölmüştür. Zamanla harflerin aşınması ve birçok tamir geçirmesi harflerin asıl hüviyetleri kaybolmasına neden olmuştur..

Üsküdar Mihrimah Sultan Camii inşaaı 1547-48 yılında tamamlanmıştır. Avlu yönü ana giriş kapı üstünde inşaa kitabesi yer almaktadır. Bu kitabede de hattat imzasına rastlanmamıştır. Araştırılan kaynaklarda bu konu hakkında bilgilenmeyi sağlamamıştır. Harfler incelendiğinde dikey harflerin düz ve küt halde olduğu görölmüştür. Harflerin zülfe uçları çok sivridir. Harf ölçüleri tam oturmamıştır. Ancak kitabenin yazıldığı dönem dikkate alacak olursa, sülüs yazının gelişimi için önemli yazılar olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Çünkü cami iç kısmında yer alan cami takımı yazıları, hat sanatı tarihi içinde yazıları kendisinden sonraki hattatlara örnek olan, hattat Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye aittir. Camii inşaa dönemi ile Kazasker'in yaşadığı dönem birbirinden farklıdır. Hattatın yazıları camii inşaaından sonraki onarımda eklenmiştir. Ancak levhaları incelediğinde imzanın mevcut olduğu ve cami takımı üzerinde bir tarih mevcut olmadığı için, yazıların camiye tam olarak hangi tarihte yerleştirildiği bilinmemektedir. Cami ana kubbe ve yarım kubbe yazıları 2012 yılında yapılan restorasyonda hattat Hüseyin Kutlu tarafından yeniden yazılmıştır. Ancak tez çalışması sırasında ayetlerin fotoğrafları analiz edildiğinde 'كَمِشْكَاة' kelimesinde 'mim' harfinden 'şın' harfine bağlantı dışının eksik olduğu tespit edilmiştir (Bkz. *Fotoğraf 112*). Mihrap üstünde yer alan mermer üzerine yüksek kabartma tekniği ile uygulanmış bir başka celi sülüs levha bulunmaktadır; ancak bu levhanın da hattat imzasına rastlanmamıştır. Müezzin mahfilinin üstünde yer alan 'Ya Hazreti Bilal-i Habeşî Radiyallahu Anh' yazılı sıva üstü uygulamasının ise restorasyonda imza alanında eksik harf uygulanmasından kaynaklanan bir yanlışlık nedeni ile hattat imzası okunamamaktadır. Yine de harflerden anlaşıldığı kadarı ile hattatın isminin, 'Rıf'at' olabileceği düşünölmektedir. Caminin batı duvarının dış cephesinde bir güneş saati yer almaktadır. Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmış olan, kitabesinden anlaşılacağı üzere Muvakkit Derviş Yahya Muhittin tarafından yeni Merkez Camiinde kullanılmak üzere H.1183 (M.1770) senesinde yaptırılmıştır.

Fotoğraf 112 : Mihrimah Sultan Camii Ana Kubbe Yazısı harf birleşiminde eksik dış olduğu tespit edilen yazı (sol) ve olması gereken detay (sağ)

Solak Sinan Camii H. 954 (M. 1547) yılında Solak Sinan tarafından yaptırılmıştır. Cami takımı ve mihrap üstü yazıları bir hattata ait olmayan, günümüz çini üzerine sır altı tekniği ile uygulanan yazılardır. Camide kuşak yazısı mevcuttur. Günümüz hattatlarından Mehmet Memiş (Ramî)'e ait çini üzerine sır altı tekniği uygulanan celi sülüs yazıda 'Ayet-el Kürsi' duası bulunmaktadır.

Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) Camii, H.955'te (M.1548) Hasan Paşa aracılığıyla Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Camide giriş kapı üstü kitabesi, cami takımı ve mihrap üstü yazısı incelenmiştir. Ana giriş kapı üstü kitabesinde yer alan ta'lik yazının imzası olmasına rağmen kime ait olduğu konusunda çözümü zor bazı soru işaretleri bulunmaktadır. Hattat imzası 'Abdülhâmid es-sırrî' olarak okunmaktadır. Araştırılan kaynaklarda bu hattatı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak; İbrahim Hakkı Konyalı Üsküdar camilerini ele aldığı kitabında levha hattının dönemin padişahı II. Abdülhamid Han'ın kaleminden çıktığını belirtilmektedir. Hat sanatı tarihi içinde, II. Abdülhamid Han hattat olarak yer almamaktadır. Kendisinin son derece başarılı bir marangoz olduğu, günümüze kalan eserlerinden de bilinmektedir. Aynı kitabenin orta kısmında Sultan Abdülmecid'e ait bir tuğra yer alır. Hattatı ise Manastırlı Nailî Efendi'dir. Bu camide bulunan cami takımı levhalarının imzası eksiktir ve araştırılan kaynaklarda da bu konu ile ilgili bilgiye rastlanamamıştır. Mühmel harflerin anatomileri bozuk haldedir. Harfler incelendiği zaman dikey harflerin düz ve küt halde yazıldığı ve zülfe uçlarının çok sivri olduğu görülmüştür. Harf ölçülerinin tam oturmadığı, harf

yerleşimi, istif, tirfil, mimli tirfil ve tırnak şekillerinden anlaşılacağı üzere bir hattatın kaleminden çıkmadığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 113 : Valide-i Atik Camii'nde bulunan 'Akman' imzalı Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çihâr Yâr-i Güzîn ve Hasaneyn Yazıları

Valide- i Atik Camii'nin, H.978 (M.1570-71) yılında inşasına başlanmış, H.991 (M.1583) yılında tamamlanmıştır. Camide toplam 22 eser incelenmiştir. Camide yer alan celi sülüs yazılarının hattatının Hasan Üsküdari olduğu bilinmektedir. Ancak kaynaklarda sadece celi sülüs yazıların Üsküdari'ye ait olduğu belirtilirken ana kubbe ve yarım kubbe yazılarının da ona ait olduğu anlaşılmıştır. Sıva üstü tekniği ile uygulanan Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn yazılarında 'Akman' imzası yer alır. Yazılar incelendiğinde bir hattatın kaleminden çıkmadığı anlaşılmaktadır(Bkz. *Fotoğraf 113*). Aynı durum Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) Camiinde de görülmektedir. Harfler incelendiği zaman dikey harflerin düz ve küt, zülfe uçlarının da çok sivri olduğu görülmüştür. Harf anatomileri tam olarak oturmamıştır. Harflerin etrafından siyah çizgi ile geçilmiştir. Bu durum harflerin tokluğunun kaybolmasına neden olmuştur. İstif bakımından olgun olduğu, restorasyon esnasında

harflerin asıl hüviyetlerini kaybettiikleri düşünülmektedir. Kaynaklardan anlaşılacağı üzere Üsküdarı'ya ait çini üzerine sıva üstü yazıları, kuşak yazısı, mihrap cephesinin batı ve doğu duvarı ve son cemaat yerinde yer almaktadır. Müezzin mahfili, avlu yönü sağ ve sol fil payesinde yer alan 'Ya hazreti Bilâl Hâbeşi' yazısı üç defa tekrar etmiş ve uygulanmıştır. Ancak hattat imzaları olmadığı gibi, araştırılan kaynaklarda da herhangi bir farklı bilgiye rastlanmamıştır.

Murat Reis Camii'nin ilk yapılış tarihi 1579'dur. Ancak günümüze mimari açıdan tarihi bir yapı görünümü kalmamıştır. Camiye ait sadece bir eser incelenmiştir. Söz konusu eser, celi sülüs ile yüksek kabartma tekniğiyle uygulanan mihrap üstü yazısıdır. Hattat imzası bulunmamaktadır. Harf anatomileri bozuk haldedir. Harfler küt ve dik kullanılmıştır. Ayrıca zülfe uçları çok sivri uygulanmıştır.

Şemsi Ahmet Paşa Camii H.988 (M.1580) yılında Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Küçük bir camidir. Camii ana giriş kapı üstünde inşaa kitabesi yer alır. Harf anatomilerinde birçok belirgin hata vardır. Dikey harfler düz ve küt haldedir. Harflerin zülfe uçları çok sivridir. Harf ölçüleri tam oturmamıştır. Restorasyondan kaynaklandığı düşünülen mim, he ve vav harflerinin gözleri kapanmıştır. Ancak kitabenin yazıldığı dönem dikkate alındığında, sülüs yazının gelişimi için önemli yazılar olduğunun dikkatten kaçmaması gerektiği söylenebilir. Mihrap üstü yazısı, ana kubbe yazısı ve kubbe eteği yazılarında da aynı hatalar mevcuttur. Hattat imzası yoktur. Genellikle sıva üstü uygulamalarında restorasyon hatalarının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Cami takımı, kubbe ve kubbe eteği yazıları ile zerendud levha, Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer tarafından yazılmıştır.

Debbağlar Camii (Tabaklar Camii) veya Konyalı Biraderler Camii H.995 (M.1586) yılında inşa edilmiştir. Cami dış cephesinde herhangi bir yazıya rastlanmamıştır. Cami iç kısmında ise mihrap üstü yazısı ve cami takımı yer almaktadır. Mihrap üstü yazısı istif bakımından bir hattatın kaleminden çıktığı anlaşılmaktadır. Ancak hattat imzası yoktur. Tamir esnasında harfler tokluğunu kaybetmiştir. Dikey harfler düz ve küt haldedir. Zülfe uçları çok sivridir. Zerendud tekniği ile yazılan H.1394 (M.1974) tarihli cami takımı yazılarının hattatı ise Hasan Çelebi'dir.

Kurban (Kurbağı) Nasuh Camii inşasına 1586 yılında başlanmıştır. 1587 yılında ise ibadete açılmıştır. Camii'de çini üzerine sır altı tekniği uygulanan hattat Abdulkadir

Saynaç' a ait kuşak yazısı bulunmaktadır. Yazı, celi sülüs ile yazılmıştır. Çini üzerine sır altı tekniği uygulanan Mihrap üstü yazısı ise Mustafa Atıf Efendi'ye aittir.

İmrahor (Mirahur) Camii H.1006 (M.1597) yılında yapılmıştır. Camii mihrap üstünde Mehmet Şefik Bey'in naht tekniği ile uygulanmış yazısı yer alır. Zerendud tekniği ile uygulanan cami takımı hattatı ise Mehmet Şevki Efendi'dir. Hattatı Şevki Efendi olmasına rağmen yazı restorasyon esnasında asıl hüviyetini kaybettiği düşünülmektedir. Harf anatomileri bozuk haldedir.

Fotoğraf 114 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii Mihrap üstünde yer alan Kazasker Mustafa İzzet istifli ve imzalı ancak harf anatomileri bozuk, restorasyonda eklenen sıva üstü kalemişi örneği

Aziz Mahmut Hüdâi Camii, tekke, imaret ile beraber H.1007 (M.1598) yılında yapılmıştır. Cami batı giriş kapı üstü kitabesinde ta'lik yazı çeşidi ile yazılmış H.1272 (M.1852) tarihli bir metin ve orta kısmında Sultan Abdülmecid'e ait bir tuğra yer almaktadır. Hattat imzası yoktur. Aynı tarih, camii batı cephe erkek giriş kapı üstünde yer alan ta'lik bir kitabe de bulunmaktadır. Hattat imzasından anlaşılacağı üzere yazı Mehmed Rıfat Yazgan'a aittir. Bu kitabenin de orta kısmında Sultan Abdülmecid'e ait

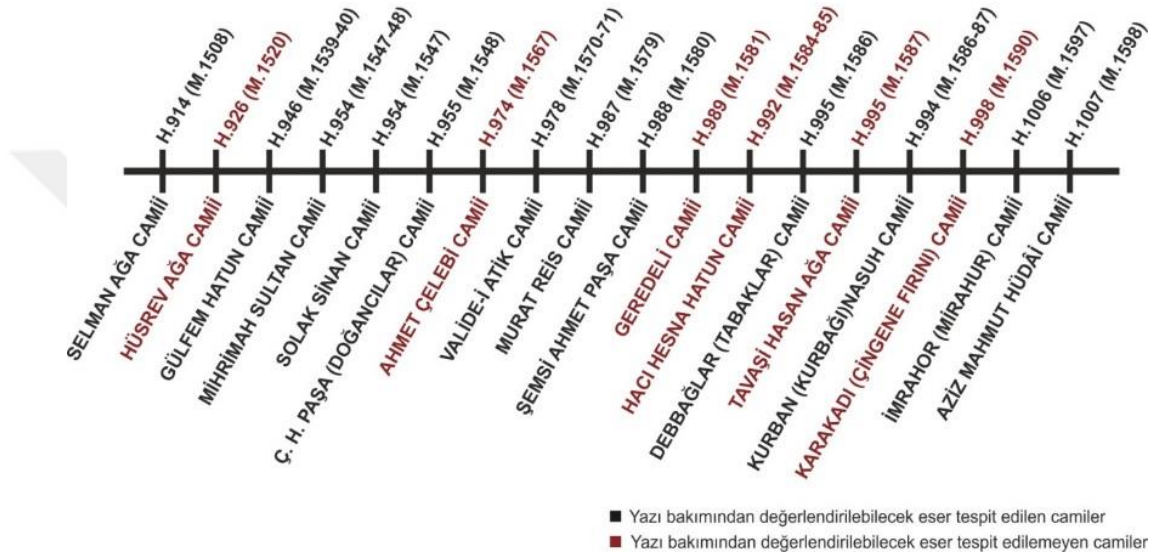
bir tuğra yer alır. Doğu cephe sinde yer alan erkek giriş kapısının üstündeki kitabesi celi sülüs yazı ile yazılmıştır. Hattat imzası olmamasına rağmen, kaynaklarda hattatın Ali Haydar Bey olduğu bilgisi yer almaktadır. Mihrap üstü yazısı ise celi sülüs yazı ile yazılmıştır. Hattat imzası yoktur. Mihrap üstü yazısı incelediğinde dikey harflerin düz ve küt, zülfe uçlarının ise çok sivri oldukları göze çarpar. Mihrap üstünde yer alan diğer bir yazıda ise 'İzzet' imzalı yazıdır (Bkz. Fotoğraf 114). İstif Kazasker Mustafa İzzet'e aittir. Ancak restorasyon esnasında işin ehli kişilerin uygulamada yer almamasından dolayı harf anatomilerinin asıl hüviyetini kayb ettikleri görülmektedir. Aynı problem cami takımı yazılarında da görülmektedir (Bkz. Fotoğraf 115). Harf anatomileri bozuk ve mühmel harfleri eksik haldedir. Yazılarda genellikle mermer üstü yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Kitabelerin zemin renkleri yeşil ve yazıları altın varaklıdır. Sıva üstü uygulanan yazılar ise siyah zemin üzerine yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Fotoğraf 115 : Aziz Mahmut Hüdâi Camii, Lafzatullah, İsm-i Nebi, Hz.Ali (r.a) ve Hz. Ömer (r.a) yazıları

Araştırmalar ve incelemeler dahilinde Üsküdar'da 18 cami tespit edilmiştir. Ancak yazı bakımından değerlendirilebilecek 12 cami incelenmiş ve 15 hattat belirlenmiştir. Diğer camilerde yazı bakımından değerlendirilebilecek eserler tespit edilemediğinden, araştırılacak eser listesi dışında bırakılmışlardır. Bunlar; Hüsrev Ağa Camii, Ahmet Çelebi Camii, Geredeli Çelebi Camii, Hacı Hesna Hatun Camii, Tavaşi Hasan Ağa Camii ve Karakadı (Çingene Fırını) Camileridir (Bkz. Şekil 5, K).

16. YY ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİ

Şekil 4 : 16. yy Üsküdar tarihi camileri (Çizim: Niyazi Ünal)

Tespit edilen hattatların içerisinde günümüz yaşayan hattatların da bulunduğu anlaşılmıştır. Bunlar; Gülfem Hatun Camii giriş kapı üstü levha ve Debbağlar (Tabaklar) Cami Lafzatullah, İsm-i Nebî, Çehâryâr-ı Güzîn ve Hasaneyn levhalarının hattatı Hasan Çelebi, Mihrimah Sultan Camii ana kubbe ve yarım kubbe yazılarının hattatı Hüseyin Kutlu, Solak Sinan Cami kuşak yazısının hattatı Mehmet Memiş'tir. Tarihi camilerdeki yazıların günümüze kadar tahribat, solma ve kelime hataları vb. gibi sebeplerden dolayı özellikle sıva üstü yazılarındaki dökülmeler vb. sonucu farklı dönemlerde birkaç kez restorasyon geçirdikleri ve bu sebeple günümüz hattatlarının yazılarının da yeni uygulamalar arasında yer aldıkları tespit edilmiştir.

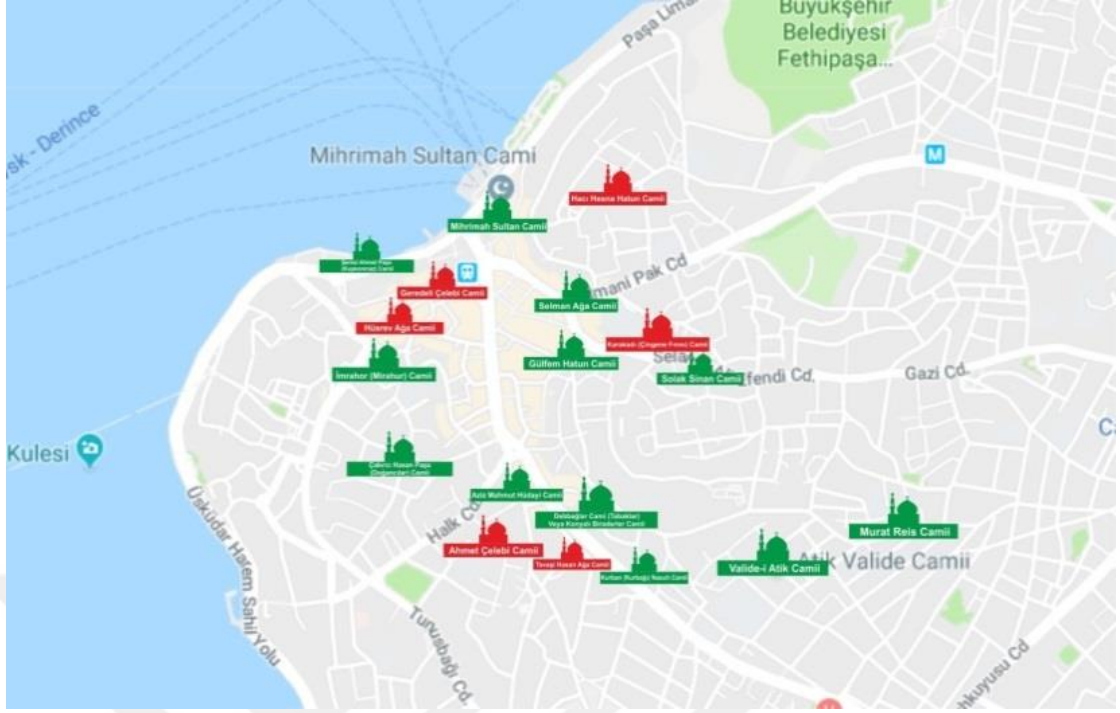
Kitabe, levha, sıva üstü kalemşi uygulamaları ve cami takımı dahil olmak üzere toplamda 61 esere rastlanmıştır. Tarihsel sıralama ile bunlar; Selman Ağa (H.914, M.1508), Gülfem Hatun (H.946, M.1539-40), Mihrimah Sultan (H.954, M.1546-47), Solak Sinan (H.954, M.1547), Çakırcı Hasan Paşa (Doğancılar) (H.955, M.1548),

Valide-i Atik (H.978, M.1570-71), Murat Reis (H.987, M.1579), Şemsi Ahmet Paşa (Kuşkonmaz) (H.988, M.1580), Debbağlar (Tabaklar) (H.995,M.1586), Kurban (Kurbağı) Nasuh (H.994, M.1589), İmrahor (Mirahur) (H.1006, M.1597) ve Aziz Mahmut Hüdâi (H.1007, M.1598) camilerinde yer almaktadır (*Bkz. Şekil 5, Y*). Tespit edilen bu camilerde bazı eserlerin imzası olmadığından ve araştırılan kaynaklarda da yazıların hattatları belirtilmediğinden bu kişilerin kimler olduğu olduğu belirlenememiştir.

16. YY ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİNDE TESPİT EDİLEN ESER VE HATTAT SAYILARI		
CAMİİ	ESER	HATTAT
SELMAN AĞA CAMİİ	3	1
GÜLFEM HATUN CAMİİ	3	1
MİHRİMAH SULTAN CAMİİ	12	2
SOLAK SİNAN CAMİİ	1	1
Ç. H. PAŞA (DOĞANCILAR) CAMİİ	3	2
VALİDE-İ ATİK CAMİİ	22	1
MURAT REİS CAMİİ	1	-
ŞEMSİ AHMET PAŞA CAMİİ	5	1
DEBBAĞLAR (TABAKLAR) CAMİİ	2	1
KURBAN (KURBAĞI)NASUH CAMİİ	2	2
İMRAHOR (MİRAHUR) CAMİİ	3	2
AZİZ MAHMUT HÜDÂİ CAMİİ	4	2
TOPLAM	61	16

16. YY ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİNDE TESPİT EDİLEN HATTATLAR	
CAMİİ	HATTAT
SELMAN AĞA CAMİİ	SAİM ÖZEL
GÜLFEM HATUN CAMİİ	HASAN ÇELEBİ
MİHRİMAH SULTAN CAMİİ	KAZASKER MUSTAFA İZZET, HÜSEYİN KUTLU
SOLAK SİNAN CAMİİ	MEHMET MEMİŞ
Ç. H. PAŞA (DOĞANCILAR) CAMİİ	ABDULHAMİD ES-SİRİRİ, MANASTIRLI NAİLİ EFENDİ
VALİDE-İ ATİK CAMİİ	HASAN ÜSKÜDARİ
MURAT REİS CAMİİ	-
ŞEMSİ AHMET PAŞA CAMİİ	İSMAİL HAKKI ALTUNBEZER
DEBBAĞLAR (TABAKLAR) CAMİİ	HASAN ÇELEBİ
KURBAN (KURBAĞI) NASUH CAMİİ	ABDÜLKADİR SAYNAÇ, MUSTAFA ATIF EFENDİ
İMRAHOR (MİRAHUR) CAMİİ	MEHMET ŞEFİK BEY, MEHMET ŞEVKİ EFENDİ
AZİZ MAHMUT HÜDÂİ CAMİİ	MEHMED RIFAT YAZGAN, ALİ HAYDAR BEY

16. YY ÜSKÜDAR TARİHİ CAMİLERİNDE TESPİT EDİLEN HATTATLARIN DOĞUM-ÖLÜM TARİHLERİ VE YAŞADIKLARI YÜZYILLAR		
HATTAT	DOĞUM-ÖLÜM TARİHİ	YAŞADIĞI YÜZYIL
HASAN ÜSKÜDARİ	(?) -ö. 1614	16-17. YY
MUSTAFA ATIF EFENDİ	(?) -ö. M. 1742	17-18.YY
KAZASKER MUSTAFA İZZET	M. 1801- ö.1876	19.YY
ALİ HAYDAR BEY	M. 1802- ö. 1870	19. YY
MEHMET ŞEFİK BEY	M. 1819-20- ö.1879	19. YY
MANASTIRLI NAILİ EFENDİ	M. 1823- ö.1876	19. YY
MEHMET ŞEVKİ EFENDİ	M. 1828- ö.1887	19. YY
MEHMET RIFAT YAZGAN	M. 1857- ö.1949	19-20.YY
TUĞRAKEŞ İSMAİL HAKKI ALTUNBEZER	M.1873- ö.1946	19-20. YY
ABDÜLKADİR SAYNAÇ	M. 1881 ö. 1967	19-20. YY
ABDÜLHAMİD ES-SIRRÎ	(?)	19-20. YY (?)
SAİM ÖZEL	M. 1919- ö.2005	20-21. YY
GÜNÜMÜZ HATTATLARI		
HATTAT	DOĞUM TARİHİ	YAŞADIĞI YÜZYIL
HASAN ÇELEBİ	M. 1937	20-21. YY
HÜSEYİN KUTLU	M. 1949	20-21. YY
MEHMET MEMİŞ	M. 1960	20-21. YY

Şekil 5 : Tespit edilen Üsküdar 16. yy. camilerinin harita üzerindeki konumları

Kitabe ve levhaların genel olarak zemin renkleri siyah, yeşil ve yazıları altın varaklıdır. Çini üzerine sır altı tekniği ile işlenmiş yazıların zemin rengi ise genel olarak mavi ve lacivert renk iken yazılar beyazdır. İsm-i Celil, İsm-i Nebi, Çehâr Yar-ı Güzin ve Hasaneyn yazıları siyah satır üzerine altın varak uygulaması kullanılırken bazılarında ise zerendud tekniği uygulanmıştır. Yazı çeşidi olarak genellikle celi sülüs kullanılmıştır. Kitabeler ise ta'lik hattıyla yazılmıştır. Mermer üstü yüksek kabartma tekniği ile uygulanan kitabeler incelendiğinde genellikle dört veya beş satırlık yatay istif düzeni tercih edilmiştir. Metin olarak ise bazı kitabelerde dönemin hükümdarına ithaf ve adına yaptırılan kişiye övgü ayrıca inşaaıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Sıva üstü uygulanan kalemişlerinde metin olarak Kur'an-ı Kerim'den sûreler veya âyetler tercih edilmiştir. Birçok caminin yazıları; yangın, tahribat, solma vb. sebeplerle zarar görmüş, yapılan restorasyonlarla harf anatomileri, harekeler ve mühmel harfler orijinalliyini yitirmiştir. Bunun en belirgin örneği ise sıva üstü kalemişi uygulamalarıdır. Mermer üstüne yüksek kabartma tekniği ile işlenen levhalar ve çini üzerine sır altı tekniği uygulanan yazıların sağlamlığı ve orijinalliyi korunabilmiştir. Birçok camide ise eserlerin çalınması, tahrip olması sebebi ile kitabeler ve levhalar yeniden yaptırılmış ayrıca birçok eserin yanlış onarıldığı görülmüştür. Bu da eserlerin asıl hüviyetinin kaybolmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin kùltür sanat alanında zengin bir temele sahip olması, padişah ve hanım sultanlar tarafından inşa ettirilen günümüze kadar sağlam bir şekilde varlığını sürdüren bu değerli eserlerin bu halde olması maalesef üzücüdür. Bu gibi değerli eserlerin, alanında uzman kişiler danışmanlığında ve gözetiminde aslına uygun, doğru bir şekilde restorasyonunun yapılması gerekmektedir. Bu, sanata ve tarihe karşı saygılı olmamız gereğinin yanında, vefa borcumuzdur.

KAYNAKÇA

- Balgamış, A. (1991). *Âtıf Efendi, Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- Berberoğlu, B. N. (2018) *İstanbul'un 100 Camisi*, İBB (Kültür A.Ş.) Yayınları
- Berk, S. (2012) *İstanbul'un 100 Hattatı*, İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları
- Biber, N. (2017) *İstanbul Camileri*, İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Yayınları
- Cansever, T. (2005) *Mimar Sinan*, İstanbul: Albaraka Türk Yayınları
- Çekin, Z. (1997) *Atik Valide Camii*, Art Decor
- Demiriz, Y. (1980) *Üsküdar'da Mihrimah Sultan Camii*, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi
- Derman, M. U. (2014) *Harflerin Aşkı*, İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık
- Eyice, S. (1996) *Gülfem Hatun Camii*, *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- Galitekin, A.N. (2001) *Hadikatü'l Cevami*, İstanbul: İşaret Yayınları
- Günay, R. (2012) *Mimar Sinan*, İstanbul: Yem Yayın 5. Baskı
- Haskan, M. N. (2001) *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi Yayını
- İnal, A.A. (1970) *Son Hattatlar*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Karakaya, E. (2010) *Şemsi Paşa Külliyesi*, *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.38, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- Kemikli, S. B. (2018) *Geleceğin İzini Sürmek: Hattat Hüseyin Kutlu'nun Hayatı ve Sanatı*, *İMAD Dergisi*, 3.2, 228-231.
- Kılıç, A.(2017). *Tarihi Eserleriyle Üsküdar*, İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı Yayınları
- Konyalı, İ. H. (1976) *Abideleri ve Kitabeleri ile Üsküdar Tarihi*, İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları
- Kuran, A. (1986) *Mimar Sinan*, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları

Menekşe, Ö. ve M, Bektaşoğlu (2006) Hafız Hattat Saim Özel, *Diyanet Aylık Dergi*, 60, 62-63.

Orman, İ. (2005) Mihrimah Sultan, Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.30, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Öz, T. (1997) İstanbul Camileri, İstanbul: Türk Tarih Kurumu

Rado, Ş. (1984) *Türk Hattatları*, İstanbul: Yayın Matbaacılık

Serin, M. (2010) *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı 4. Baskı

Şeylan, A. (2016) Üsküdar Camii Adlarının Toponomisi ve Adların Dil Bilgisel Yapıları, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu*, Üsküdar, 105.

Tanman, M. B. (1991) *Atik Vâlîde Sultan Külliyesi, Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı*

Ülker, M. (1987) *Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÖZGEÇMİŞ

Niyazi Ünal, 1993 yılında Karabük'te doğdu. Sanat hayatına 2010 yılında Kastamonu da Kaligrafi Sanatıyla başlayan Ünal, 2012 yılında Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları bölümünü derece ile kazandı. 2016 yılında Geleneksel Türk Sanatları bölümünden derece ile mezun oldu. Sanat hayatına kaligrafi (Güzel yazı) ve hat sanatı alanlarında devam eden Ünal birçok sanat merkezi ve özel okulda dersler verdi. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı.

Katıldığı Etkinlikler

Sergi/ Türkiye/Sakarya-Elmas Otel (2013)

Sergi/ Türkiye/Sakarya-Erenler Halk Eğitim Merkezi (2014)

Sergi/ Türkiye/Sakarya-Serdivan Fikir Sanat Akademisi (2014)

Sergi/ Türkiye/Sakarya-Sakarya Üniversitesi Kültür ve Kongre Merkezi Mezuniyet Sergisi (2014)

Sergi/ Türkiye/İstanbul-Küçükçekmece Geleneksel Sanatlar Akademisi, Proje Grupları Sergisi Çerağ (2017)

Sergi/ Türkiye/Sakarya-Sakarya'nın Hattatları Hüsn-i Hat Sergisi Taraklı Belediyesi Kültür Evi (2017)

Sergi/ Türkiye/İstanbul-Küçükçekmece Geleneksel Sanatlar Akademisi Cennet Kültür Sanat Merkezi (2018)

Sergi/ Türkiye/İstanbul-Küçükçekmece Geleneksel Sanatlar Akademisi Sefaköy Kültür Sanat Merkezi (2018)

Sergi/ Türkiye/İstanbul-Küçükçekmece Geleneksel Sanatlar Akademisi Atakent Kültür Sanat Merkezi (2018)

Workshop/ Türkiye/İstanbul, Küçükçekmece Geleneksel Sanatlar Akademisi Kaligrafi (Erhan OLCAY), 2017

Workshop/ Türkiye/İstanbul, Küçükçekmece Geleneksel Sanatlar Akademisi Kaligrafi, Foundational Hand (Denis BROWN), 2018

Workshop/ Türkiye/İstanbul-Küçükçekmece Geleneksel Sanatlar Akademisi Kaligrafi Gothic, (Denis BROWN), 2018

Workshop/ Türkiye/İstanbul-Küçükçekmece Geleneksel Sanatlar Akademisi Kaligrafi, Master Class (Denis BROWN), 2018

Söyleşi/ Türkiye/Kastamonu-Kastamonu İ.H.L. Hat-Kaligrafi (2018)

